

Gozdovi in pravica do zdravega življenjskega okolja

Dr. Zdenka Čebašek - Travnik, dr. med.
varuhinja človekovih pravic

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (Varuh) vsako leto obravnava več kot sto pobud, povezanih z onesnaževanjem okolja in nezakonitimi posegi v naravno okolje. Med njimi so tudi pobude, ki so neposredno ali posredno povezane z varovanjem gozdov. Varuh se pridružuje dejavnostim ob mednarodnem letu gozdov, ki ga je razglasila Generalna skupščina Združenih narodov. S tem biltenom želimo povečati pozornost ljudi do gozdov in s posameznimi prispevki predstaviti, kako pomembno je gozdove poznati in razumeti njihovo pomembno vlogo pri ohranjanju ravnovesja v naravi. Opozarjamo pa tudi na to, kako se v te procese vključuje država oziroma kako bi se morala.

Zakaj so gozdovi pomembni (tudi) za ljudi

Slovenija je gozdnata država, saj gozdovi pokrivajo več kot polovico njene površine. Manj znan je podatek, da je v območje Natura 2000 uvrščenih skoraj 70 odstotkov slovenskih gozdov. Mnogi menijo, da to kaže na ustrezno gospodarjenje z gozdovi, ki pomagajo ohranjati tudi redke in ogrožene vrste rastlin in živali. Gozdovi s svojim vplivom na okolje opravljajo tudi tako imenovane okoljske ali ekološke funkcije. Gozdovi so trpežni, dolgo zmorejo popravljati in uravnati napačno ravnanje z njimi. Dolgo ostajajo nemi, brez odziva, potem pa nas

presenetijo z močnimi opozorili – ne samo na slabo ravnanje z njimi, temveč tudi na slabo ravnanje z naravo nasploh. Gozdovi so nam pokazali, kaj (jim) naredi kisli dež in kako se maščujejo nepremišljeni posegi v njih ali v njihovi bližini. Opozarjajo nas, da bo njihova varovalna vloga kmalu izčrpana, da ne bodo mogli več zadrževati vode in vetrov ter plazovite zemlje.

Kako nam gozdovi lahko pomagajo

Njihova najpomembnejša vloga je v vzdrževanju ravnovesja v okolju, pri ohranjanju različnosti živih bitij in prepoznavanju ogroženosti narave. Pomembni so pri gospodarskem razvoju naše države. Les je edina surovina, ki jo imamo v izobilju, in hkrati material, iz katerega je mogoče narediti skoraj vse. Pomlajevanje gozda poteka večinoma po naravni poti, torej nam ni treba sejati, da bi lahko pobrali pridelek (les).

Premalo se zavedamo, da je gozd s ponudbo različnih naravnih virov in storitev pomembna razvojna priložnost Slovenije, ki jo Gozdarski inštitut Slovenije pomaga uresničevati z geslom Raziskujemo gozd za trajnostni razvoj družbe v harmoniji z okoljem.

Čedalje pomembnejše so tudi druge funkcije gozdov, na primer pri zdravljenju različnih motenj in bolezni ter pri izvajanju priložnosti dejavnosti, tudi turizma. V gozdovih se lahko

tudi učimo in vadimo preživetje v naravi, kar z dolgoletno tradicijo izvajajo tudi slovenski taborniki in skavti.

Kako lahko ljudje vračamo gozdovom njihovo skrb za nas

Ljudje lahko gozdovom najbolj pomagamo z dobrim gospodarjenjem, se pravi tako, da se poveča njihova materialna in ekološka vrednost. Preudarno gospodarjenje z gozdovi ima v Sloveniji dolgoletno tradicijo, ki jo nadaljujemo predvsem pri gospodarjenju z državnimi gozdovi.

Ko stopamo v gozd, se moramo zavedati, da je gozd lastnina, s katero moramo spoštljivo ravnati in je ne smemo uničevati. V gozdovih tudi ne uporabljamo umetnih gnojil in fitofarmaceutskih sredstev, vanje ne odlagamo odpadkov, ne uničujemo podrasti in ne preganjamo gozdnih živali.

Že pri otrocih bi morali privzgojiti spoštovanje do gozdov, da bi jih kot odrasli ljudje znali ceniti in skrbeti zanje. K temu naj bi pripomoglo tudi mednarodno leto gozdov s cilji, ki jih želimo doseči na svetovni ravni. To so predvsem ustavitve krčenja gozdov, oblikovanje varovanih območij, trajnostno gospodarjenje z gozdovi in povečanje javnega zanimanja za gozd.

se nadaljuje na naslednji strani...

Špela Vidmar, OŠ Ivana Kavčiča, Izlake
Mentorica: Ljudmila Artnak

Pregled vsebine

- Strokovni prispevki o gozdovih
- Predstavitev dela Varuha
- Izbor obravnavanih pobud
- Dobro je vedeti...
- Križanka ob mednarodnem letu gozdov

Kako mora država skrbeti za gozdove

Skrb za zdravo okolje je zapisana v naši ustavi, iz česar izhajajo tudi obveznosti države do gozdov in naravnega okolja. Tudi številni mednarodni dokumenti, ki jih je sprejela ali povzela naša država, poudarjajo varstvo posameznika pred škodljivimi vplivi okolja. Država mora torej s svojo zakonodajo poskrbeti, da bo naravno okolje kar najbolj zavarovano pred škodljivimi vplivi.

Država mora nadzorovati tudi izvajanje predpisov, ki jih je sprejela. Opravlja torej nadzorstveno funkcijo, ki jo izvajajo inšpekcijske in naravovarstvene službe. Tako gozdarska inšpekcija nadzoruje dogajanja v vseh gozdovih, ne glede na lastnika. Žal pa inšpektorjev ni dovolj, njihovo število je od leta 1995 ostalo enako, zmanjšuje se delež pregledanih območij – kar zmanjšuje učinkovitost inšpekcijskega dela. Za zdaj ostaja neuspešna tudi vzpostavitev naravovarstvenega nadzora neposredno na terenu. Država mora poskrbeti, da ljudje ne motijo delovanja gozdnega ekosistema z dejavnostmi, kot so vožnja po gozdu z različnimi motorji, štirikolesniki, motornimi sanmi, zasekovanje, lupljenje, zarezovanje ter zažiganje drevja in grmovja, ogrožanje bivališč živali, uničevanje podrasti in podobno.

Kaj ima Varuh človekovih pravic RS povedati o gozdovih?

Varuhovo neposredno delo na tem področju je vezano na obravnavo pobud. Pobudniki so prizadeti posamezniki ali skupine ljudi, ki niso bili zadovoljni z odzivom državnih institucij in pričakujejo, da jim bo Varuh lahko pomagal pri varovanju njihovih pravic. Varuh pri obravnavi pobud preverja ravnanje državnih organov ali od njih pooblaščenih institucij in ravnanje lokalnih skupnosti. Ob ugotovljenih nepravilnostih kršitelje opozarja, predlaga drugačno ravnanje ali zahteva ukrepanje pristojnih institucij.

Varuh ima tudi možnost, da opozarja na širše probleme, pomembne za varovanje človekovih pravic, veliko koristnega lahko naredi tudi z ozaveščanjem ljudi. S tem namenom varuhinja sklicuje srečanja s predstavniki civilne družbe z različnih področij. Doslej so se posebej koristna izkazala srečanja s predstavniki nevladnih organizacij in civilne družbe s področja okolja. Tako skupaj z njimi pripravljamo priporočila in predloge za izboljšanje stanja ter v ta namen pripravljamo strokovne konference, izdajamo publikacije in izvajamo različne projekte.

V letu 2011, mednarodnem letu gozdov, si tudi pri Varuhu posebej prizadevamo, da bi gozdove, ki jih zdaj uporablja naša generacija, v dobrem stanju predali svojim otrokom in vnukom. Ta medgeneracijski vidik skrbi za gozdove bi radi spodbudili tudi z reševanjem križanke, ki je priloga tega biltena. Med tistimi, ki nam bodo poslali pravilni odgovor (geslo), bomo vsak mesec do konca leta izžrebali nagrajence in jim poslali simbolične nagrade.

ALI VESTE ...

Izjemna drevesa

Najevska lipa – najdebelejše drevo v Sloveniji

Najevska lipa, znana tudi kot mati vseh slovenskih lip raste v osrčju smrekovih gozdov ob domačiji Osojnik (po domače Najevnik) na Ludranskem vrhu, južno od Črne na Koroškem. Lipa, ki pravzaprav ni lipa, ampak lipovec je s 13,5-metrskim obsegom debla in premerom 3,5 metra najdebelejše drevo v Sloveniji. Stara je približno 750 let in visoka kar 24 metrov. Danes enotno deblo je domnevno zraslo iz sedmih debel, česar pa mi mogoče zagotovo potrditi, saj je drevo danes votlo.

Sgermova smreka – najvišje drevo v Sloveniji

Sgermova smreka, visoka 61,80 metra, kraljuje v radeljskem delu Pohorja in je verjetno najvišja smreka v Evropi. Stara je približno 300 let, njen obseg je 3,5 metra, kar pomeni, da meri njen premer nekaj več kot meter.

Macesen v Mali Pišnici – najstarejše slovensko drevo

Macesen, ki je tudi eden največjih na Slovenskem, raste v dolini Male Pišnice. Visok je 22 metrov, njegov obseg pa je 422 cm. Macesen je bil precej višji, vendar mu je vihar odlomil vrh. Njegovo starost ocenjujejo na 800 do 1000 let in velja za najstarejše slovensko drevo.

Gašperjev kostanj – najdebelejši domači kostanj v Sloveniji

Najdebelejši domači kostanj v Sloveniji raste blizu Radeč, na Močilnem pri Gašperjevi domačiji. Verjetno je to za Najevsko lipo drugo najdebelejše slovensko drevo. V prsnem premeru je obseg drevesa 10,71 metra, visoko pa je 18 metrov. Drevo je razvejeno v štiri debela.

Nučev hrast – najdebelejše drevo hrasta doba v Sloveniji

V vasi Gregovci tik ob Sotli raste najmogočnejši slovenski hrast dob. Več stoletij star orjak je bil visok 30 metrov z obsegom debla 7,8 metra in bogato razvejeno krošnjo, ki je pokrivala kar 700 kvadratnih metrov kmečkega dvorišča. Preživel je dolga zgodovinska obdobja in se ohranil kot ostanek obsežnih dobovih gozdov, ki so nekoč pokrivali to območje. V zadnjem desetletju mu je vitalnost izrazito upadla. Vzrok upada je v močni poselitvi debela s hrastovim kozličkom, katerega ličinke dolbejo razmeroma široke rove po deblu. V te rove so se naselile tudi gobe, ki razkrajajo les.

Smreka v Plazeh – najdebelejša smreka v Sloveniji

Smreko v Plazeh so gozdarji odkrili jeseni 2007. Debelejše deblo nenavadno rasle dvodebelne smreke meri »le« 129 cm, če pa smreko merimo po metodi večdebelnih dreves, ki se uporablja pri vrednotenju, je z 1,6 metra najdebelejša smreka v Sloveniji. Posebna je tudi zato, ker raste v osrednjem območju Triglavskega narodnega parka nad planino v Plazeh pod Čistim vrhom na višini 1.680 metrov, kjer v bližini ni nadelanih planinskih in drugih poti.

Zanimive spletne povezave:

- Mednarodno leto gozdov:
<http://www.letogozdov.si/>
<http://www.un.org/en/events/iyof2011/>
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
<http://www.mkgp.gov.si/>
- Zavod za gozdove RS
<http://www.zgs.gov.si/>
- Gozdarski inštitut Slovenije
<http://www.gozdis.si/>
- Natura 2000
<http://www.natura2000.gov.si/>
- Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj
<http://www.umanotera.org/>
- Biotska raznovrstnost
<http://www.biotskaraznovrstnost.si>
- Planinska zveza Slovenije
<http://www.pzs.si/>
- Lovska zveza Slovenije
<http://www.lovska-zveza.si/>
- Zveza tabornikov Slovenije
<http://www.zts.org>
- Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov
<http://zskss.skavt.net/skavti-v-sloveniji>
- Forest Europe
<http://www.foresteurope.org/eng/>
- The European Forest Institute
<http://www.efi.int/portal/>

Nika Razboršek, OŠ Ivana Kavčiča, Izlake
Mentorica: Ljudmila Artnak

Gozdovi kot del okolja in njihov vpliv na pravico do zdravega življenjskega okolja

Mag. Kornelija Marzel
namestnica varuhinje
Varuh človekovih pravic RS
(kornelija.marzel@varuh-rs.si)

72. člen Ustave RS v poglavju Gospodarska in socialna razmerja opredeljuje pravico do zdravega življenjskega okolja: Vsakdo ima v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja. Država skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti. Zakon določa, ob katerih pogojih in v kakšnem obsegu je povzročitelj škode v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo. Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon.

Prav gotovo gre za zelo pomembno ustavno varovano pravico, ki sicer ni umeščena v sklop Človekove pravice in temeljne svoboščine, vendar je v tesni povezavi s pravico do življenja, do osebnega dostojanstva ter do vseh morebitnih poseganj v posameznikovo osebnostno področje. Umestitev področja okolja v ustavo pomeni priznavanje tega dela narave kot zelo pomembnega, vplivnega in neprecenljivega za življenje posameznika, iz tega pa so tudi izhajajoče obveznosti države.

Pogled v zgodovino pokaže, da je bila človekova pravica do zdravega življenjskega okolja opredeljena leta 1972, ko je v Stockholmu potekala Konferenca Združenih narodov o okolju. Prevladalo je spoznanje, da človekove pravice temeljijo na pravicah posameznika do življenja, varnosti in lastnine. Znanstveni razvoj je čedalje bolj ogrožal okolje, okoljska kriza je posegala v vse elemente človekovih pravic. Prav zaradi tega so se morale človekove pravice razširiti na nova področja, tudi okoljsko. Sprejeta je bila Deklaracija o človekovem okolju in opredeljena je bila vsebina pravice do zdravega življenjskega okolja, ki je povezana z mnogimi drugimi pravicami, med drugim s pravico do okolja, ki ni natrpano z odpadki, s pravico do zemljišča, primerne za kmetijstvo, ki ni okuženo ter onesnaženo s snovmi, ki škodujejo zdravju, s pravico do svežega zraka, s pravico do t. i. naravnega podnebja, pravico do življenja v miru brez nepotrebne hrupa, pravico do čiste vode, pravico do neokrnjenih rek, oceanov ter s pravico zahtevati obstoj raznovrstnih oblik življenja.

Posebej pa je v tej deklaraciji omenjena pravica do pokrajin, ki jih niso uničile gradnje, rušitve oziroma drugi posegi vanje. Pomembnost tega dokumenta, čeprav je le deklaracija, izhaja iz tega, da je bila v Stockholmu

pravica do zdravega življenjskega okolja prvič opredeljena kot temeljna človekova pravica, poudarjena pa je bila njena kompleksna narava. Ta pravica spada v sklop t. i. pravic, ki se po teoriji uvrščajo v tretjo generacijo človekovih pravic, katerih poglobljena opredelitev je njihov solidarnostni vidik.¹ Na eni strani ima vsak posameznik pravico do življenja v ustreznih razmerah, ki naj bi mu zagotavljale enakost z drugimi in osebno dostojanstvo. V deklaraciji je bilo tako načelno poudarjeno varstvo posameznika pred škodljivim okoljem. Na drugi strani je bil v Stockholmski deklaraciji jasno izpostavljen tudi vidik odgovornosti posameznika, da z okoljem in njegovimi deli ravna premišljeno, preudarno in tako, da ga varuje in skrbi tudi za njegov napredek. Pri tem ne gre samo za blaginjo zdajšnje generacije, ključno je zavedanje, da kakršni koli posegi v okolje pomembno (pozitivno ali negativno) vplivajo tudi na življenje prihodnjih generacij. Stockholmska deklaracija je pomenila postavitve okoljske problematike kot ene od glavnih tem obravnave na mednarodni ravni. Pomenila je spodbudo državam, da poskrbijo za varstvo okolja in za to, da bo zdravo življenjsko okolje priznana in uveljavljena človekova pravica in vzpostavljeni tudi mehanizmi varstva in nadzora nad izvajanjem te pravice. Posebej je v tem okviru pomembno ne samo

ravnanje za odpravljanje težav, ampak se je treba osredotočati na preprečevanje teh in na večjo ozaveščenost.

Danes je pravica do zdravega življenjskega okolja opredeljena kot samostojna pravica mednarodnega prava, in sicer v 37. členu Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, v kateri je med solidarnostnimi pravicami varstvo okolja opredeljeno kot politika Evropske unije, ki se zagotavlja po načelih trajnostnega razvoja. Pri tem sta posebej pomembni varstvo in izboljšanje kakovosti okolja. Naša ustava določa aktivno vlogo države pri zagotavljanju zdravega življenjskega okolja, saj mora sprejeti ukrepe in predpise, s katerimi zagotavlja naravno ravnovesje. Določeni morajo biti zakonski pogoji za opravljanje gospodarske dejavnosti skladno z javno koristjo varovanja življenjskega okolja. Mnogi predpisi določajo takšne omejitve, med drugimi, predpisi s področja varstva okolja, gozdov, prostorskega načrtovanja, gospodarjenja z gozdovi, ureditve lova, ribolova, divjadi ter drugi.

Človeštvo je del narave in življenje ljudi je odvisno od naravnega sistema. Ta zagotavlja hrano in energijo ter pomeni vir življenja, ki pa ni neskončen in neomejen. Človek si namreč s svojim delovanjem in razvojem privaja naravo, jo spreminja in ogroža. Kot je ogrožena narava, pa je ogroženo tudi zdravje ljudi. Zato je treba sprejeti ustrezno okoljsko politiko in z njo doseči ravnovesje med človekovimi dejavnostmi in naravo.

Pojem okolje opredeljuje Zakon varstvu okolja. Ta v 3. členu opredeljuje okolje kot tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja. Narava pa je celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ali soodvisnih

Eva Barlič, OŠ Ivana Skvarče, Zagorje ob Savi
Mentorica: Mojca Urbanija

delov in procesov. Človek je del narave in ni nekaj, kar bi bilo iz tega izvzeto. Travniki, pašniki, planjave, gozdovi, vse to je naravno okolje človeka. Niso to betonska naselja, množični trgovski centri, stadioni in drugi proizvodi človeškega uma. Žal se dogaja, da nam narava vrača vse tisto, kar je posledica našega neustreznega in premalo skrbnega odnosa do nje.

Zato mora biti vsak poseg v naravno okolje dovolj premišljen ter sprejet z upoštevanjem vseh mogočih vidikov vplivanja na okolje in na življenje v njem.

Funkcije, ki jih ima gozd do okolja, nekateri jih imenujejo tudi okoljske ali ekološke funkcije, so najpomembnejše funkcije gozda, s katerimi ta ključno vpliva na življenje. Velikokrat vplivi gozda niso merljivi, njihov pomen pa opazimo največkrat šele takrat, ko gozd svojih nalog ne opravlja več v polni meri. Govorimo o različnih vlogah gozda,² in sicer predvsem o protierozijski, zaščitni in vodni vlogi. Gozd je prav gotovo življenjsko okolje mnogim živalim in rastlinam in tako zagotavlja biološko raznovrstnost.

Področje upravljanja in ravnanja z gozdovi ureja več predpisov. Najpomembnejši med njimi je vsekakor Zakon o gozdovih, na podlagi katerega je država za opravljanje javne gospodarske službe v vseh gozdovih ne glede na lastništvo ustanovila Zavod za gozdove. Delovanje zavoda se skoraj v celoti financira iz državnega proračuna, samo lovišča s posebnim namenom se financirajo sama. Zavod ne opravlja sečnje, spravila, transporta, prodaje lesa in prometa z gozdovi. Njegova pomembna vloga, ki pomeni izvajanje javnih pooblastil³ na področju upravljanja gozdov, je zagotovo izdaja dovoljenj za krčitev oziroma sečnjo v gozdovih. Gre za odločanje skladno z Zakonom o splošnem upravnem postopku. Pri tem je treba omeniti še to, da je krčenje gozda na zemljiški parceli, ki je opredeljena kot stavbno zemljišče, mogoče šele na podlagi pridobljenega gradbenega dovoljenja. Za gradnjo kakršnih koli objektov in posegov v gozd je treba pridobiti soglasje zavoda. To velja tudi za tiste objekte, ki so z Uredbo o vrstah objektov glede na zahtevnost opredeljeni kot enostavni objekti in za katere se sicer gradbeno dovoljenje ne zahteva.

Kadar je v gozdu objekt (vlaka, gozdna cesta ipd.) predviden na območjih, ki imajo skladno s predpisi o ohranjanju narave poseben status (na primer območja Natura 2000), je treba po Zakonu o ohranjanju narave pri Agenciji RS za okolje (ARSO) za takšen poseg pridobiti okoljevarstveno soglasje. Posegi v gozdove so torej mogoči po pogojih, ki jih določajo različni predpisi, Zakon o gozdovih, Zakon o graditvi objektov, Zakon o ohranjanju narave in drugi. Kljub vsemu pa ugotavljamo, da se še vedno premalo zavedamo dolgoročnih posledic poseganja v gozdove: vplivanja na okolje, življenje, na človekove pravice.

In kakšna je vloga Varuha človekovih pravic RS?

Varuh človekovih pravic RS (Varuh) ugotavlja in preiskuje tiste kršitve človekovih pravic, ki jih storijo organi javnega sektorja (državni organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil). Če ugotovi, da te institucije kršijo človekove pravice ali nimajo pravilnega odnosa do posameznikov, jih na to opozori ter priporoča, da nepravilnosti odpravijo in kršitve prenehajo. Vsekakor pa ni pomembna samo ta Varuhova funkcija. Enako pomembne so tudi tiste njegove dejavnosti, ki imajo namen vnaprej preprečiti nastanek kršitve; ozaveščanje javnosti o stanju na področju človekovih pravic in svoboščin je zelo močno Varuhovo sredstvo. Prav s cilji ozaveščanja Varuh enkrat na mesec organizira srečanje z nevladnimi organizacijami (NVO) s področja okolja, organizira posvete, izvaja projekte (Varujmo zeleno). Tako skupaj z NVO pripravljamo priporočila in predloge za izboljšanje

stanja. Opozoriti želimo, da smo za okolje in naravo soodgovorni vsi. Premalo se zavedamo, da nam narava ne bo odpustila naše nepremišljenosti in neodgovornega ravnanja. Posegi vanjo so dolgoročni in takšno bo tudi vplivanje na kakovost našega življenja. Varstvo narave mora imeti prednost pred morebitnimi zasebnimi interesi posameznikov.

Zdravje kot temeljna človekova pravica in najpomembnejša vrednota v življenju posameznika mora postati vodilo presojanja dopustnosti kakršnih koli posegov v naravo. Ne pozabimo tega vsi, ki odločamo o tem in ki smo del narave ter jo s svojim načinom življenja močno sooblikujemo.

¹ V prvo generacijo človekovih pravic spadajo tiste pravice, v katere država ne sme posegati; osebne, politične, državljanske. V drugo generacijo človekovih pravic spadajo tiste pravice, za uresničitev katerih se mora država aktivno zavzemati; ekonomske, socialne in kulturne pravice. Tretja generacija človekovih pravic pa je nastala kot posledica zahtev po splošni porazdelitvi kapitala, bogastva in moči ter po medsebojni solidarnosti; te pravice imajo značilnosti prve in druge generacije človekovih pravic. Po večinskem prepričanju spadajo v to kategorijo predvsem pravice do zdravega življenjskega okolja, do naravnih virov, do naravne in kulturne dediščine, do medgeneracijske solidarnosti ter do miru in razvoja.

² Poleg t. i. okoljske vloge ima gozd tudi socialno in proizvodno vlogo.

³ Javno pooblastilo je pooblastilo za izvajanje nalog državne uprave. Podeli se z zakonom ali na njegovi podlagi, in sicer osebam, ki so z izvajanjem prenesenih nalog v neki povezavi, sicer pa organizacijsko ne spadajo v državno upravo (pravne osebe javnega prava, pravne osebe zasebnega prava, posamezniki). Nosilec javnega pooblastila je pri izvajanju nalog v okviru zakonitosti samostojen. Nadzor nad izvajanjem javnih pooblastil opravljajo ministristva. Poleg tega nadzora so nosilci javnih pooblastil podvrženi še sodnemu nadzoru in nadzoru drugih, neodvisnih institucij (Informacijski pooblaščenec, Varuh človekovih pravic RS, Komisija za preprečevanje korupcije idr.).

ALI VESTE...

Foto: dr. Lado Kutnar

Ploskev Brdo porašča kisloljubni gozd rdečega bora z borovnico. Ta drugotni gozd rdečega bora je bil skozi stoletja pod stalnim pritiskom človekovih potreb in aktivnosti, močno spremenjen gozd je posledica neustreznega gospodarjenja z njim. Domnevno prvotni gozd gradna in belega gabra z borovnico je bil degradiran zaradi stalnega steljarjenja, pretiranega odpiranja gozdnih sestojev, izsekavanja listavcev in zaradi neustreznega t. i. kmečkega prebiranja, pri katerem so sekali le najdebelejša drevesa. S takšnim načinom gospodarjenja so gozdni sestoji postajali vse bolj preredčeni, tla pa vse bolj osiromašena. V močno spremenjenih razmerah se je delež listavcev postopoma zmanjševal in tako danes na tem območju najdemo poleg prevladujočega rdečega bora le še posamezna drevesa gradna, pravega kostanja in smreke. Število dreves na ploskvi sicer zadnjih sedem let, z izjemo 2004, ostaja enako (80 dreves). Pri lanskem popisu poškodb ni bilo zabeleženih posebnih opažanj, je pa zato nekoliko slabše stanje osutosti. Leta 2007 je osutost znašala le 2,5 odstotka, v letu 2010 pa že 12,2 odstotka. Najvišji indeks osutosti na ploskvi je bil leta 2004, ko je bilo poškodovanih kar 32,9 odstotka dreves.

Slovenski gozdovi v mednarodnem letu gozdov 2011

Damjan Oražem, univ. dipl. inž. gozd.
vodja oddelka za stike z lastniki gozdov in
javnostjo
Zavod za gozdove Slovenije
(damjan.oražem@zgs.gov.si)

Generalna skupščina Združenih narodov je leto 2011 razglasila za mednarodno leto gozdov. Ob tem dogodku se želi po vsem svetu:

- povečati pozornost družbe do gozdov in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi;
- povečati spoštovanje do gozda, do gospodarjenja z gozdovi in do lesa kot surovine;
- povečati motiviranost in povezanost vseh, katerih dejavnost je vezana na gozdove.

Tem ciljem smo v Sloveniji dodali še:

- cilj zmanjševanja razlike med dejanskim in možnim izkoristkom gozdnih potencialov.

Stanje gozdov, zavedanje ljudi in odnos do njega je po svetu precej drugačen od evropskih držav. Približno 27 odstotkov svetovnega kopnega je poraščenega z gozdom, v Evropi je gozdnih površin 44 odstotkov, samo v Sloveniji pa celo 60 odstotkov, kar nas za Finsko in Švedsko uvršča na tretje mesto v Evropi. Pomemben je tudi podatek, da se v svetu gozdnatost vsako leto zmanjša povprečno za 2,2 odstotka, v Evropi in v Sloveniji pa se gozdnatost vsako leto poveča za približno odstotek. Zaradi različnih vzrokov smo imeli na slovenskem ozemlju leta 1875 gozdnatost le 35-odstotno in se je do leta 2009 stalno povečevala, v letu 2010 pa prvič tudi malenkostno zmanjšala. Pri nas se pojavlja vprašanje, koliko gozda potrebujemo. Odgovor je težko podati z eno številko, je pa načeloma treba aktivno ohranjati gozd tam, kjer ga je najmanj (ravnice, bližine mest ipd.), razmišljati pa morebiti o drugih dejavnostih v gozdu tam, kjer so gozdovi slabše kakovosti in jih je veliko, hkrati pa primanjkuje obdelovalne zemlje.

Zakaj sploh je pomemben podatek o gozdnatosti nekega območja? Gozdovi so danes eni od najbolj ohranjenih naravnih ekosistemov, hkrati nudijo obnovljiv vir energije in materiala za bivanje, so vir zaposlitve, ščitijo pred izjemnimi vremenskimi razmerami, so vir vode in mnogih drugih ugodnih vplivov za človekovo bivanje. Pravimo, da gozdovi opravljajo ekološke, socialne in proizvodne funkcije. V območje Natura 2000 je uvrščenih skoraj 70 odstotkov slovenskih gozdov, kar je kazalnik ne samo ustreznega naravnega stanja, ampak tudi ustreznega

gospodarjenja z gozdom na način, ki je ugoden tudi za redke in ogrožene vrste.

Pričakovanja in zahteve različnih skupin ter posameznikov do gozda in gozdarstva so različna, vsem pa je skupno večinoma to, da so zelo velika. Za Slovence so današnji gozdovi in njihovo stanje nekaj samoumevnega, nekaj, kar je tukaj od vedno in kar naj bi tako tudi za vedno ostalo. Dogaňjanja oziroma čezmerno izkoriščanje gozdov v preteklosti (steklarstvo, rudarstvo, ladjedelništvo, gradbeništvo, potrebe po kurivu ipd.) so pred nekaj stoletji marsikje na Slovenskem povzročila, da v gozdovih ni bilo več primerne drevesne za pokrivanje potreb po lesu, zaradi česar je zamrlo kar nekaj industrije. Ob goličavah, ki so ponekod nastale, je svoja opozorila (erozije, plazovi ipd.) dodala še narava. V takih razmerah so pri nas med prvimi v Evropi nastali t. i. gozdni redi, ki so temelj današnjega gozdarskega načrtovanja in sonaravnega, večnamenskega in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. Te besede, ki so trenutno v modi, gozdarstvo ne samo pozna, slovensko gozdarstvo jih pri vsakodnevnem delu uporablja že najmanj poldrugo stoletje.

Kako lahko v vsakdanjem življenju sploh opazimo, da je naše gozdarstvo okolju prijazno oziroma zeleno? Morda je to nepoznavalcu na prvi pogled celo težko ugotoviti, zato pogledajmo skupaj samo nekaj očitnih dejstev:

- Nepoznavalcem je največkrat »sumljiva« sečnja. Sekajo se večinoma drevesa, ki so dosegla svoj optimum v različnih razvojnih fazah gozda in bi ob nadaljnji rasti v gozdu bodisi zavirala razvoj najbolj kakovostnih dreves ali pa bi sama izgubljala vrednost. Sečnja je najučinkovitejše orodje gozdarstva, s katerim se zagotovi ugodno stanje in razvoj gozda v zeleni smeri, ki potem omogoča optimalno delovanje vseh njegovih funkcij.
- Z izvozom debel iz gozda gozdu ne siromašimo tal, ker v deblu ostane manj kot dva odstotka rudninskih snovi, uporabnih za naslednje generacije rastlin. Zato v gozdu načeloma puščamo veje in je prepovedano steljarjenje. V nasprotju s kmetijstvom gozdnih tal ne gnojimo.
- Drevesna sestava je pri nas zelo blizu naravni, kar je eno boljših zagotovil za stabilnost ekosistema, stabilnost gospodarjenja in za obstoj gozda ob današnjih podnebnih spremembah.
- Obnova (pomlajevanje) gozda poteka v 95 odstotkih primerov po naravni poti, kar je ne samo najbolj gospodarno (narava poskrbi ob primernih ukrepih za milijone klic na hektar, umetno pa gozd obnavljamo le z nekaj tisoč sadikami na enako površino), ampak tudi najbolj sonaravno in energetske nepotratno. Gozdu pri obnovi priskočimo na pomoč le tam, kjer so za to utemeljeni razlogi, na primer po sanaciji ujm.

Klara Urbanija, OŠ Ivana Kavčiča, Izlake
Mentorica: Ljudmila Artnak

- V gozdovih ne uporabljamo strupov za zatiranje škodljivcev, zato običajno vodni viri v gozdu zaradi tega vzroka onesnaženja niso ogroženi.
- Na gozd pri nas ne gledamo kot na lesno njivo, ki jo vsake toliko časa požanjemo, ampak kot na življenjski prostor mnogih živih bitij, ki jim moramo omogočiti življenje v gozdu tudi po vseh ukrepih, ki se izvajajo v gozdovih.
- Gozdarstvo v Sloveniji je ena redkih dejavnosti, ki organsko povezuje gospodarsko dejavnost z ohranjanjem narave.

Zavod za gozdove Slovenije je osrednja institucija v državi, ki zagotavlja trajnostno in sonaravno gospodarjenje z gozdovi. Od leta 1994 je naša naloga, da skladno s predpisi uravnotežimo in zadovoljimo:

- potrebe in zahteve gozda po primernem razvoju, skladnem z že opisanimi načeli;
- potrebe in pričakovanja lastnikov gozdov z zmožnostjo gozdov in predpisi;
- potrebe in pričakovanja družbe ter države do gozdov.

Podlaga za delovanje Zavoda za gozdove Slovenije so ne samo predpisi (zakoni, podzakonski akti), ampak tudi nacionalni gozdni program in gozdnogospodarski ter gozdnogojitveni načrti na več ravneh. V vse te ravni načrtovanja je vključena tudi javnost, bodisi kot lastniki gozdov bodisi kot splošna javnost (prek lokalnih skupnosti, interesnih združenj, društev, nevladnih organizacij, kot posamezniki ipd.).

Druga zelo pomembna podlaga delovanja so lastniki gozdov. V Sloveniji je več kot 300 tisoč gozdnih posesti in če upoštevamo še solastništva, pridemo do skoraj polmilijonske množice, s katero Zavod za gozdove neposredno komunicira za uresničevanje ciljev gospodarjenja z gozdovi.

Tako množično lastništvo pomeni veliko zahtevnega dela državni instituciji na eni strani, po drugi pa tudi večinoma majhno gozdno posest, ki lastnikom ne prinaša znatnejših prihodkov in je zato tudi ne izkorišča v tisti meri, ki bi bila optimalna za državo.

V nasprotju z mnogimi drugimi evropskimi državami (razen skandinavskih) imamo v Sloveniji omogočen prost vstop v vse gozdove, vključno z rekreacijskim nabiranjem plodov. To štejemo lahko med civilizacijske pridobitve, ki jih ne poznajo pri naših evropskih sosedih. Pri tem naključni obiskovalec gozda na interese lastnika gozda, zlasti v okolici večjih naselij. Ob vsem tem se moramo spomniti, da se moramo vsi – tako obiskovalci kot lastniki gozda – v gozdu vesti le kot obiskovalci in ga kot sposojenega od naših otrok v primernem stanju predati našim vnukom.

Slovenski državni gozdovi

Janez Polanc, univ. dipl. inž. gozd.
Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov
Republike Slovenije
(janez.polanc@gov.si)

Več kot polovico Slovenije pokriva gozd. Z državnimi gozdovi gospodari Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, ki ga je država ustanovila leta 1993, da gospodari s kmetijskimi zemljišči, kmetijami in gozdovi v lasti Republike Slovenije.

Državni gozdovi se razprostirajo na območju celotne Slovenije, večji del pa jih je v dinarskem hribovju Slovenije, od Kočevskega roga do Snežniškega pogorja. Površina gozdov, s katero gospodari sklad, je 244.218 hektarov (približno 20 odstotkov površine gozdov). Po končani denacionalizaciji bo površina gozdov zmanjšana na približno 200 tisoč hektarov.

Več kot 90 odstotkov državnih gozdov je oddanih v koncesijo 18 koncesionarjem, devet odstotkov pa je tako imenovanih prostih oziroma nekoncesijskih površin, kjer se dela izvajajo na podlagi vsakoletnih razpisov, ki jih pripravi sklad.

Pomen gozdarstva za Slovenijo

Gozd je eden od najpomembnejših slovenskih naravnih dobrin, gozdarstvo in lesarstvo pa zavzemata na obrobju Slovenije pomembno vlogo. Slovensko gozdarstvo je sonaravno in trajnostno usmerjeno, kar pomeni, da je poleg proizvodne funkcije gozda nadvse pomembna tudi ekološka. Tak princip gospodarjenja zahteva tako intenzivno kot odgovorno gospodarjenje z gozdovi na način, da se vrednost gozdov poveča tako z ekonomskega kot ekološkega vidika. Družba se mora zavedati pomena slovenskih državnih gozdov tako za zdajšnjo kot za prihodnje generacije. Glavni strateški cilj pri blažitvi podnebnih sprememb je tudi zamenjava fosilnih goriv z obnovljivimi energetskega vira. Gozdarski sektor pomeni ključ za rešitev teh težav, zato je razvijanje gozdarskega sektorja oziroma podpiranje njegovega razvoja tudi strateški interes Republike Slovenije.

Foto: dr. Zdenka Čebašek Travnik

Mark Antonio Hodžič, OŠ Toneta Okrogarja, Zagorje
Mentorica: Jadranka Kačič

Gospodarjenje s slovenskimi državnimi gozdovi temelji na prepletanju treh funkcij: socialne, ekološke in proizvodne. Osnovno načelo gospodarjenja v državnih gozdovih je sonaravnost oziroma trajnostni razvoj. Potencial slovenskih državnih gozdov splošno gledano čedalje bolj krepi svoj pomen, saj sta pomena biološke raznovrstnosti in čiste vode (življenjski prostor, sredstvo za življenje in proizvodni dejavnik) ključni strateški dobrini, ki ju moramo ohraniti zanamcem. Ob povečanju odstotnega deleža zazidljivih površin, podnebnih spremembah, ki vplivajo na vse nas, večanju pomena gozda z vidika ponora CO₂ in ob čedalje večji potrebi po gorivu gozd postaja čedalje pomembnejši za družbo. Zaradi tega je načrtovanje v gozdovih čedalje bolj intenzivno in tudi pomembno.

Državni les je pomemben kot osnovna surovina za številna mala, srednje velika in velika slovenska lesna podjetja, in to za ohranjanje identitete krajine kot celote oziroma delovnih mest na obrobju regij (kočevsko, postojnsko idr.).

Odgovornost za ohranitev gozdov

Les je strateška surovina. Pridobivamo ga iz gozdov, ki so pljuča sveta. Gozdarski in lesarski sektor sta edinstvena sektorja, saj lahko izpolnita tri pomembne zahteve sodobnega biogospodarstva in politike: obnovljivost, reciklažo in učinkovitost izrabe surovine. Da bi sektorja lahko ustrezala tem zahtevam, potrebujeta integralni politični pristop industrijske, kmetijske, naravovarstvene in energetske politike ter program razvoja in rabe zemljišč.

Strateška usmeritev sklada je, da se območja, ki so z vidika ekologije zelo pomembna, ohranijo. Mreža rezervatov, varovalnih gozdov in ekocelic to usmeritev sklada le še potrjuje. Trenutno je v državni lasti 20.380 hektarov varovalnih gozdov in 6.324 hektarov gozdnih rezervatov. V državnih gozdovih je registriranih tudi 857 ekocelic s skupno površino 2.818 hektarov. V omrežje Natura 2000 pa spada 97.199 hektarov gozdov. To so gozdovi (key biotopes), ki imajo poseben pomen tako za pestrost gozda kot za habitate živalskih vrst in vodna zajetja. Ti gozdovi bodo v prihodnosti le še povečevali svoj pomen. Ob tem pa je poglobitveno, da ne pride do delitve proizvodne funkcije gozdov (gozdne proizvodnje) in ekološke funkcije (varovanje gozdov), ampak morata biti ti dve funkciji prepleteni oziroma se morata dopolnjevati.

Nakupi gozdov

Sklad kupuje zemljišča, ki zaokrožujejo državno posest, varovalne gozdove, gozdove, ki so naravni oziroma kulturni spomenik, gozdne rezervate, gozdove, ki imajo pomembne strateške zaloge vode, gozdove z velikim donosom in razvojnimi možnostmi ter vse tiste gozdove, ki so posebej pomembni za Slovenijo. Tako sklad povečuje površine gozdov, ki so v strateškem interesu Republike Slovenije oziroma imajo velik pomen za dobrobit državljanov.

Certifikat FSC®

Vsi državni gozdovi imajo certifikat FSC® (Forest Stewardship Council), kar pomeni, da se v njih gospodari nadstandardno, po principu sodobnih evropskih gozdarskih državnih podjetij oziroma po svetovno priznanih merilih. Sklad je certifikat FSC® prejel leta 2007, v letu 2010 so se skladovi shemi FSC® pridružili prvi trije zasebni gozdni posestniki, v prvi polovici leta 2011 pa je sklad shemo FSC® razširil še na zasebni lesarski sektor (žagarske obrate, predelovalce lesa in lesne trgovce). Tako sklad spodbuja nadstandardno gospodarjenje z gozdovi tudi na zasebni gozdni posesti, z razširitvijo sheme na zasebni lesarski sektor pa je sklad aktivno vstopil tudi v lesno predelovalno panogo. Pri skladu se zavedamo pomena biološke raznovrstnosti in čiste vode, zato je v državnih gozdovih kemično zatiranje prenamnoženih populacij žuželk prepovedano in se nadomešča z okolju prijaznejšimi ukrepi. Zaradi pomena državnih gozdov za širšo družbo, če je le mogoče in sprejemljivo za Slovenijo, izdajamo soglasja in služnosti različnim deležnikom – od fizičnih oseb, društev (lovske družine, ribiške družine, čebelarstva, zavodi za zaščito narave, športna društva) do podjetij.

ALI VESTE...

Foto: dr. Lado Kutnar

Območje ploskve Krucmanove konte na Pokljuki porašča drugotni smrekov gozd. Strokovno je ta tip gozda opredeljen kot smrekovje s svinjsko laknico ali navadno smrdljivko. V drevesni plasti te ploskve in na sploh na celotni Pokljuški planoti je smreka sicer povsem prevladujoča vrsta. Človekov vpliv na podobo teh gozdov je bil tu že zelo zgoden in močan, gozdove na Pokljuki so s požiganjem domnevno krčila že železnodobna plemena. Na nekoč prevladujočih rastiščih bukovih in jelovo-bukovih gozdov danes marsikje raste že druga ali celo tretja generacija smrekovega gozda. Palinološka raziskovanja (sestava pelodnih vzorcev dreves) in kronike dokazujejo, da je na Pokljuki pred približno 200 leti še prevladovala bukev. Smreka je pretežno rezultat človekovega načina gospodarjenja, ki je zaradi uporabnosti pospeševal to vrsto. Le majhen dežel smrekovega gozda na Pokljuki je posledica skrajnih rastiščnih razmer (npr. barja, mraziščne in visokogorske lege), v katerih je ta vrsta zelo konkurenčna v primerjavi z drugimi.

Slovenski gozd je naš ponos in zakladnica razvojnih priložnosti

Dr. Mirko Medved

raziskovalnorazvojni svetnik, direktor

Gozdarski inštitut Slovenije

(mirko.medved@gozdis.si)

Slovenija ima veliko gozda. Bogastvo gozda ni samo les, ki ga posekamo, je življenje, ki ga gozd ustvarja, od mikroorganizmov, gliv, lišajev, mahov, žuželk, zeli, grmov in dreves. Poseben zaklad gozda so živali, ki jim je gozd dom. Gozd ima tudi različne pomembne in dragocene vloge za človeka: zadržuje vodo, slabi moč vetra, preprečuje erozije, skrbi za ogljik in izboljšuje kakovost zraka in uravnava izjemne podnebne razmere. Zato poskušamo pri gospodarjenju z gozdom, pri čemer je pridobivanje lesa najpomembnejša gospodarska dejavnost, upoštevati vse razsežnosti bogastva gozda. Spoštovanje narave je dolgoročna naložba, ki vrača velike obresti. Slovenija se z doktrino sonaravnega, trajnostnega in mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi uvršča med najnaprednejše države sveta. Gozdarska znanost je pred natanko 25 leti (1986) temu jasno pritrdila z zaupano organizacijo svetovnega kongresa gozdarskih raziskovalnih organizacij (IUFRO) v Ljubljani.

Foto: Peter Cesar

Mnogim je podoba Slovenije samoumevna, a še zdaleč ni tako. Pestrost življenja na tem malem koščku sveta je v naših genih in zapisana tudi v gozdnogospodarskih načrtih, veliki narodi so pestrost svojih dobrin iskali z osvajanjem sveta, Slovenci pa smo jo ohranili z umnostjo gospodarjenja na svoji zemlji. Zadnja desetletja, ko živimo v energetskem in prehranskem izobilju, je gozd skrbno pokrival premnoge pašnike, sadovnjake, njive in vinograde ter varuje in žlahtni prst za hude čase. Zato je kmetijska zemlja, ki jo pokriva

gozd, v varnem zavetju in ni izgubljena v primerjavi s tisto, ki je pozidana in drugače degradirana.

Že leta 1947 je slovenska oblast vizionarsko predvidela pomen bogastva gozdov in lesne industrije za razvoj države, ki temelji na lastnih virih, in za potrebe razvojnoraziskovalnega dela ustanovila Gozdarski inštitut Slovenije (www.gozdis.si). Po osamosvojitvi Slovenije je vlada takratno odločitev znova potrdila.

Gozdarski inštitut Slovenije je edini javni raziskovalni zavod nacionalnega pomena s področja temeljnega in aplikativnega raziskovanja gozdov, gozdne krajine, gozdnega ekosistema, gozdarstva, divjadi in lovstva v Sloveniji. Inštitut deluje v okviru šestih znanstvenoraziskovalnih oddelkov (ZRO):

- ZRO za gozdno ekologijo,
- ZRO za varstvo gozdov,
- ZRO za gozdno fiziologijo in genetiko,
- ZRO za gozdno tehniko in ekonomiko,
- ZRO za prirastoslovje in gojenje gozdov,
- ZRO za načrtovanje in monitoring gozdov in gozdne krajine.

Inštitut izvaja javno službo v okviru raziskovalnega programa in komplementarnih raziskav ter javno gozdarsko in okoljsko službo. Raziskovalno delo pokriva področja:

- vzdrževanje produktivnosti gozdnih ekosistemov, biološko raznovrstnost in odpornost proti stresom;
- opazovanje gozdnih ekosistemov;
- raziskovanje in spremljanje zdravja gozdov;
- razumevanje zgradbe in funkcij gozdnih ekosistemov in fiziologije gozdnega drevesja;
- razumevanje učinkov podnebnih sprememb na gozdne ekosisteme;
- gospodarjenje z gozdom kot neto ogljikovim ponorom s poudarkom na procesih in biološki raznovrstnosti v gozdnih tleh;
- raziskovanje in ohranjanje gozdnih genskih virov;
- odobravanje semenskih sestojev;
- certificiranje gozdnega reprodukcijskega materiala;
- proučevanje okolju prijazne tehnike in tehnologije pri delu v gozdu;
- promoviranje lesa kot obnovljive surovine in energenta;
- seznanjanje javnosti z gozdarstvom in njegovim pomenom v Sloveniji.

V sodelovanju z biotehniško fakulteto izdajamo znanstvene in strokovne monografije Studia Forestalia Slovenica. Gozdarski inštitut Slovenije bo s svojo vizijo utrjeval status v družbi in se tudi vnaprej razvijal v osrednjo, doma in v tujini prepoznavno zakladnico znanja, inovativnosti in ustvarjalnih idej v raziskavah gozda, gozdnih ekosistemov, ekologije divjadi, lovstva, gospodarjenja z gozdovi, rabe dobrin in storitev gozdov. Prenašal bo raziskovalna spoznanja z znanstveno odličnostjo in strokovno kompetentnostjo v vse pore trajnostnega razvoja družbe z namenom poglobljanja znanj in zavedanja o pomenu gozda v okolju in ravnanja z njim. Inštitut se razvija kot znanstveni, strokovni in kulturni hram odnosa do narave, dobrin in storitev, ki jih gozd daje Sloveniji.

Zavedamo se, da je gozd s ponudbo različnih naravnih virov in storitev pomembna razvojna priložnost Slovenije, ki jo z delom Gozdarskega inštituta Slovenije pomagamo uresničevati z geslom: Raziskujemo gozd za trajnostni razvoj družbe v harmoniji z okoljem. Med letoma 2009 in 2012 smo že in še bomo s sredstvi Republike Slovenije in z evropskim sofinanciranjem obnovili in posodobili laboratorijske zmogljivosti inštituta na mednarodno primerljivo raven. S sredstvi Ministrstva za znanost in tehnologijo pa bomo v letu 2011 začeli aktivnosti v projektu Gozd eksperimentov.

DOBRO JE VEDETI...

Razlaga nekaterih pojmov v Zakonu o gozdovih (ZG) – 3. člen

Gozdni prostor je gozd oziroma gozdno zemljišče iz prvega, drugega in tretjega odstavka prejšnjega člena in negozdno zemljišče, ekološko oziroma funkcionalno povezano z gozdom, ki skupaj z njim zagotavlja uresničevanje funkcij gozda.

Gozdnogospodarska območja so zaokrožene ozemeljske ekosistemske celote, ki se določijo za zagotavljanje trajnosti gozdov in načrtovanje, usmerjanje in spremljanje razvoja gozdov in gozdnega prostora ne glede na lastništvo. Gozdnogospodarska območja se delijo na gozdnogospodarske enote.

Gozdni ekosistem so življenjske združbe rastlin in živali ter njihovi življenjski prostori z vsemi soodvisnostmi (vplivi okolja na te življenjske združbe in nasprotno).

Biotsko ravnovesje je stanje gozdnega ekosistema, ki zagotavlja obstoj, pestrost in uravnoteženo razmerje ter razvoj rastlinskih in živalskih vrst.

Funkcije gozdov so ekološke: varovanje gozdnih zemljišč in sestojev, hidrološka, funkcija ohranjanja biotske raznovrstnosti ter klimatska funkcija; socialne: zaščitna funkcija – varovanje objektov, rekreacijska, turistična, poučna, raziskovalna, higiensko – zdravstvena funkcija, funkcija varovanja naravnih vrednot, funkcija varovanja kulturne dediščine, obrambna ter estetska funkcija; proizvodne: lesno-proizvodna funkcija, pridobivanje drugih gozdnih dobrin ter lovnogospodarska funkcija.

Kakovost zraka in vpliv na ekosisteme

Prof. dr. Franc Batič
Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani
Oddelek za agronomijo
(franc.batic@bf.uni-lj.si)

Mag. Tanja Bolte
Agencija RS za okolje
(tanja.bolte@gov.si)

Kakovost zunanjega zraka je ključna za zagotavljanje ustrezne kakovosti življenja ljudi in za dobro stanje ekosistemov. Izpusti v zrak so se v zadnjem desetletju precej zmanjšali, toda onesnaženost zraka zaradi delcev in ozona ostaja še vedno aktualna, saj vpliva tako na zdravje ljudi kot na stanje ekosistemov.

Kakovost zunanjega zraka močno vpliva na kakovost življenja, saj onesnažen zrak negativno vpliva tako na zdravje ljudi in drugih živih bitij kot na vegetacijo in stanje ekosistemov. Zaradi potrebe po zagotavljanju čim boljše kakovosti življenja ljudi in podpore trajnostnemu razvoju so bili v okviru Evropske unije vzpostavljeni standardi, ki jih morajo države članice EU doseči v predpisanem obdobju.

Osnova slovenske zakonodaje na področju kakovosti zunanjega zraka je Zakon o varstvu okolja (ZVO, Ur. l. RS 39/06-ZVO-1-UPB1, 49/06-ZMetD in 66/06-OdlUS, 112/06-OdlUS, 33/07-ZPNačrt, 57/08-ZFO-1A, 70/08 in 108/09).

Področje kakovosti zunanjega zraka ureja ta zakonodaja:

- Uredba o kakovosti zunanjega zraka (Ur. l. RS, št. 9/11),
- Uredba o arzeniu, kadmiju, živem srebru, niklju in policikličnih aromatskih ogljikovodikih v zunanjem zraku (Ur. l. RS, št. 56/06),
- Uredba o emisiji snovi v zrak iz nepremičnih virov onesnaževanja (Ur. l. RS, št. 31/07, 61/09),
- Sklep o določitvi območij in stopnji onesnaženosti zaradi žveplovega dioksida, dušikovih oksidov, delcev, svinca, benzena, ogljikovega monoksida in ozona v zunanjem zraku (Ur. l. RS, št. 72/03),
- Pravilnik o monitoringu kakovosti zunanjega zraka (Ur. l. RS, št. 36/07),
- Konvencija o onesnaževanju zraka na velike razdalje preko meja (CLRTAP, protokol EMEP).

V okviru državne merilne mreže poteka spremljanje kakovosti zraka na 16 stalnih merilnih mestih. Od tega sta dve merilni mesti (Iskrba pri Kočevski Reki in Krvavec) na neobremenjenem območju, stran od lokalnih virov onesnaženja. Ker sta glede

Slika 1: Merilna mreža za spremljanje kakovosti zunanjega zraka

na postavitve izpostavljeni zračnim tokovom iz širše okolice, sta reprezentativni za širše območje in zato vključeni v mednarodni program EMEP (European Monitoring and Evaluation Programme), ki deluje v okviru Konvencije o onesnaževanju zraka na velike razdalje preko meja (CLRTAP), in program GAW (World Meteorological Organisation – Global Atmosphere Watch), ki deluje v okviru Svetovne meteorološke organizacije (WMO) (slika 1).

V skladu z zakonodajo se v zunanjem zraku spremlja gibanje koncentracij žveplovega dioksida (SO_2), dušikovega dioksida (NO_2), delcev (PM_{10} in $\text{PM}_{2,5}$), ogljikovega monoksida (CO), benzena, težkih kovin v delcih PM_{10} , policikličnih aromatskih ogljikovodikov (PAH), živega srebra (Hg), žveplovih in dušikovih spojin ter meteoroloških parametrov.

V nadaljevanju se bomo osredotočili na stanje zunanjega zraka z žveplovim dioksidom in dušikovimi oksidi. V Sloveniji smo izpuste SO_2 do leta 2007 glede na leto 2002 zmanjšali za 80 odstotkov oziroma za 94 odstotkov glede na leto 1980. Zmanjšanje je predvsem posledica manjših izpustov iz termoelektrarn (začetek obratovanja razžvepljevalne naprave na bloku 4 TE Šoštanj in začetek obratovanja razžvepljevalne naprave v TE Trbovlje, začetek obratovanja razžvepljevalne naprave na bloku 5 TE Šoštanj (2000), uvajanja tekočih goriv z manjšo vsebnostjo žvepla (1995), uporabe kakovostnejših goriv ter izvajanja Uredbe o mejnih vrednostih emisije snovi v zrak iz velikih kurilnih naprav (Ur. l. RS, št. 73/05, uredba LCP) in Direktive 96/61ES o celovitem preprečevanju in nadzorovanju onesnaževanja (direktiva IPCC, 2004)). Izpusti SO_2 so bili v letu 2007 za 47 odstotkov manjši od ciljne vrednosti. Koncentracije SO_2 v letu 2009 so bile v povprečju še za malenkost manjše kot leta 2008. Povsod so ostale pod spodnjim ocenjevalnim pragom

(SOP) za zaščito zdravja. SOP za zaščito ekosistemov pa je bil prekoračen na nekaterih višje ležečih krajih v Zasavju.

Koncentracije NO_2 so bile pod spodnjim ocenjevalnim pragom za zaščito vegetacije. Letni izpusti NO_2 so se do leta 2007 v primerjavi z letom 2002 zmanjšali za skoraj 10 odstotkov oziroma za 20 odstotkov v primerjavi z letom 1987. Zmanjšanje je posledica povečanja deleža vozil z vgrajenim katalizatorjem. Izpusti NO_2 so bili v letu 2007 za odstotek manjši od ciljne vrednosti. Povečane koncentracije dušikovih oksidov so omejene predvsem na prometne ceste in ulice – v središču Ljubljane je bila v letu 2009 prekoračena mejna urna vrednost. Koncentracija NO_2 je v letu 2009 prekoračila dopustno letno vrednost na prometnem merilnem mestu Ljubljana center. Spodnji ocenjevalni prag je bil prekoračen na prometnem merilnem mestu Maribor center in v Ljubljani za Bežigradom in v Novi Gorici. Koncentracije NO_2 so bile pod spodnjim ocenjevalnim pragom za zaščito vegetacije.

Bioindikacija oneznaženosti zraka

Bioindikatorji so organizmi, ki s svojo zgradbo, delovanjem in razširjenostjo kažejo stanje okolja. V tem smislu epifitski lišaji kot bioindikatorji kažejo onesnaženje zraka, spremembe podnebja, spremembe v rabi tal, premene vrst v zgradbi gozdov ali načina gospodarjenja z gozdovi, vplive prometa na drevesih v parkih in drugih javnih površinah in uporabo zaščitnih sredstev za varstvo rastlin v visokodebelnih sadovnjakih. Pri tem so lišaji lahko akumulacijski in odzivni indikatorji, bioindikacija stanja okolja z njimi je lahko pasivna ali aktivna.

Vzroki za veliko občutljivost epifitskih lišajev na zračna onesnažila in s tem za uporabo pri bioindikaciji so predvsem v njihovi biologiji. Lišaji so avtotrofne streljnice brez uravnavanja izmenjave plinov in s tem tudi privze-

ma onesnažil iz zraka. Kot celoto jih lahko prištevamo k rastlinam, čeprav niso enotni organizmi, ampak sestavljeni iz gliv (mikobionti) in alg oziroma cianobakterij (fotobionti), kjer heterotrofna gliva v steljki lišaja tvori večji del biomase, zato se v stresnih razmerah onesnaženja ta občutljiva simbioza prej poruši. So dolgožive trajnice, ki rastejo zelo počasi, kar omogoča akumulacijo vpliva zračnih onesnažil. Kisla narava številnih zračnih onesnažil (žveplov dioksid, dušikovi oksidi, fluoridi itd.) je odločilna za povzročanje motenj v presnovi, privzemu snovi in vzdrževanju zgradbe. SO_2 , sulfid in sulfat so največkrat dokazana škodljiva onesnažila. Škodljivi učinki teh onesnažil so povezani z generacijo protonov (zakisovanje), delno tudi z oksidacijo disulfida in sulfita v sulfat in s tem povezano tvorbo prostih radikalov. V lišajski simbiozi sta s tem prizadeta oba partnerja, alga večkrat še bolj. Škodljivi učinek onesnažil je večji v vlažnem stanju steljke – večja izpostavljenost v zimski polovici leta, ko je tudi onesnaženje zraka večje, predvsem v zmerno toplem in polarnem delu obeh polobel. V neprevetrenih kotlinah sta prenos zraka in razredčenje onesnažil pozimi zaradi vremenskih pojavov manjša (temperaturna inverzija), kar povzroča večje onesnaženje. Po drugi strani pa so dotoku onesnaženega zraka izpostavljena višje ležeča privetna pobočja. Kljub občutnemu zmanjšanju izpuštev žveplovih spojin in klasičnih onesnažil v bolj razvitem svetu ostajajo te še vedno težava revnih dežel, torej ostajajo lišaji še naprej dobri indikatorji tudi za nove vrste onesnažil (depozicija kovin, onesnaženje z dušikovimi spojinami, organskimi onesnažili zraka (hlapni ogljikovodiki, obstojna organska onesnažila zraka itd.).

Pomen bioindikacije pri spremljanju stanja okolja je v tem, da dopolnjuje meritve fizikalnih in kemičnih dejavnikov, ki so pomembni za življenje, ter njihov medsebojni vpliv. Prednosti metod sledenja stanja okolja z bioindikatorji so še razmeroma nizka cena, možnost vzorčenja v gostih mrežah, česar si z merilnimi napravami ne moremo privoščiti. Z uporabo bioindikatorjev zajamemo vse okoljske in polucijske danosti hkrati, kar je nemogoče z večino merilnih naprav. Na odročnih območjih je to pogosto zaradi manjkajoče infrastrukture edina izvedljiva tehnika spremljanja stanja okolja. Pri tem se moramo zavedati, da različna opazovanja in meritve stanja okolja na podlagi odziva bioindikatorjev zelo dobro dopolnjujejo opis stanja okolja in s tem ogroženosti organizmov, vključno s človekom, ki ga dajejo fizikalno-kemijske meritve onesnažil.

Spremljanje stanja okolja z epifitskimi lišaji v Sloveniji

V Sloveniji so bili lišaji najprej uporabljeni kot indikatorji stanja zraka v okviru obsežne raziskovalne dejavnosti, ki jo je za okoljsko in ekološko ozaveščanje mladine organiziralo

Prirodoslovno društvo Slovenije v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Sodelovalo je veliko šol (osnovnih in srednjih), rezultat te zelo uspešne akcije je bila prva lišajska karta Slovenije. V tej akciji je bila uporabljena ena izmed najpreprostejših metod spremljanja stanja okolja z lišaji kot bioindikatorji, ki temelji na popisovanju prisotnosti oziroma odsotnosti treh temeljnih rastnih tipov steljk lišajev (skorjastih, listastih in grmičastih).

Patricija Cirar, OŠ Ivana Kavčiča, Izlake
Mentorica: Ivica Strehar

Metoda spremljanja stanja okolja in posredno kakovosti zraka z rastnimi tipi steljk epifitskih lišajev temelji na splošnem spoznanju lišajeslovcev, da so grmičasti lišaji bolj izpostavljeni zraku, listasti manj in skorjasti najmanj in s tem tudi onesnažilom in propadajo v onesnaženem zraku v tem vrstnem redu. Metoda je bila pozneje uporabljena in izpopolnjena pri popisih stanja gozdov in se uporablja v spremenjeni obliki še danes. Pri spremljanju stanja gozdov v Sloveniji (v začetku pri popisih propadanja gozdov) je bil prvotni namen uporabiti lišajsko obrast kot diferencialno diagnostično sredstvo za ugotavljanje onesnaženosti zraka v gozdovih, ker kemijske meritve onesnažil v gozdovih potekajo le na redkih, izbranih mestih (okolice termoelektrom, sodobnejše ekosistemsko zasnovane raziskave gozdnih ekosistemov, predvsem na ploskvah programa ICP-Forest, na katerih poteka intenzivno opazovanje gozdnih ekosistemov). V nadaljevanju predstavljamo popis in dopolnjeno metodo popisa epifitskih lišajev pri popisu stanja gozdov v letu 2007, v kateri smo uporabili velikost popisne mrežice in njeno namestitev po metodi VDI (VDI, 1995).

Metode dela

Vzorčni poskus

Znaki za popis lišajev so del znakov opazovanja gozdov in gozdnih ekosistemov. Njihovo popisovanje se je izvajalo v okviru vzorčnih mrež 4 x 4 kilometre oziroma 16 x 16

kilometrov. Popis izvajajo ustrezno izobraženi popisovalci gozdarji Zavoda za gozdove Republike Slovenije in sodelavci Gozdarskega inštituta Slovenije, ki popis koordinirajo in skrbijo za metodološko neoporečnost. Na vsaki ploskvi se popis lišajev naredi na šestih izbranih drevesih, ki najbolj ustrezajo za opazovanje lišajev.

Izbor dreves na popisni ploskvi

Pri popisu stanja gozdov se je za popis lišajev na ploskvi izbralo šest primernih dreves iz iste skupine dreves, ki so ustrezala naslednjim merilom: naravno prisotne klimatozonalne, sestojetvorne drevesne vrste, dovolj stara drevesa v primerni legi, neobrasla z grmovjem, ki so ravna in z nepoškodovano skorjo, poraslost debla z mahovi, kjer se je namestilo popisovalno mrežico, je morala biti manjša od 20 odstotkov. Če na opazovalni ploskvi ni bilo šest dreves iste drevesne vrste, se je drevesne vrste združilo v skupine drevesnih vrst glede na njihov vpliv na uspevanje lišajev (gradbene, fizikalno-kemijske lastnosti skorje, tip krošnje in olistanje).

Metoda popisa lišajske obrasti

Popis lišajev je bil leta 2007 izveden en meter od tal v okviru standardizirane površine, določene z mrežico (1000 kvadratnih centimetrov, 20 x 50 centimetrov). Ocenjevali smo pokrovnosti treh osnovnih rastnih tipov lišajev – skorjaste, listaste in grmičaste.

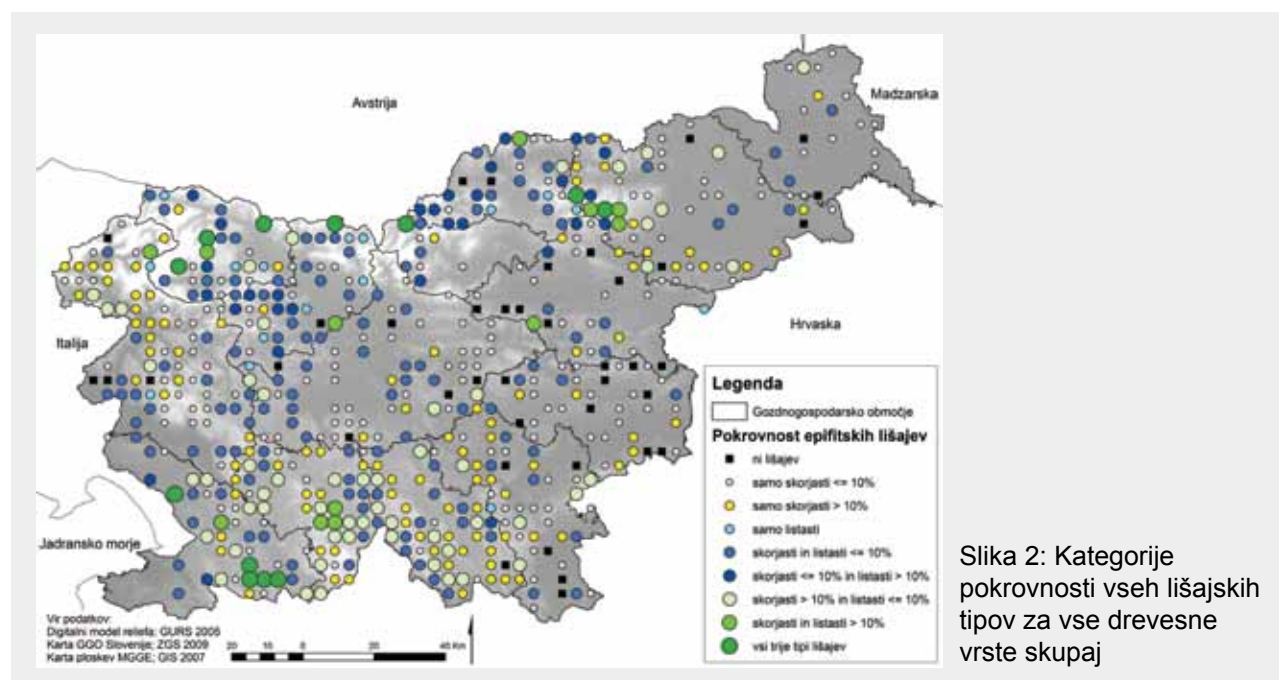
Analiza pokrovnosti lišajev

Pokrovnost z lišaji na posameznem opazovanem drevesu pomeni odstotni delež površine mrežice (1000 kvadratnih centimetrov), ki je prekrita z lišaji. Pokrovnost je bila ocenjena za vsakega od treh tipov lišajev posebej. Kot reprezentativno vrednost za celotno ploskev smo izračunali mediano vrednosti pokrovnosti, izmerjenih na drevesih iste drevesne skupine na ploskvi. V okviru prostorske analize mediane pokrovnosti posameznih tipov lišajev po drevesnih skupinah smo uporabili točkovni grafični prikaz georeferenciranih podatkov.

Izsledki in razprava

V prispevku so prikazani izsledki analize podatkov popisa lišajev v letu 2007 po lišajskih tipih po razredih pokrovnosti. Na podlagi median pokrovnosti z lišaji za vse tri tipe lišajev in za posamezne drevesne skupine smo opazovane ploskve razdelili v sedem razredov lišajske obrasti (preglednica 1), ki okvirno ustrezajo razredom stanja ozračja. Razred 0 pomeni slabe razmere za uspevanje lišajev, razred 7 pa dobre, v večini primerov pomeni razred 0 tudi onesnažen, razred 7 pa čist zrak, vendar se je treba zavedati, da na uspevanje lišajev vplivajo tudi drugi dejavniki (svetloba, relativna zračna vlaga, konkurenca drugih epifitov, lišajski paraziti, razpoložljivost primernih dreves in njihovo stanje itd.).

Slika 2: Kategorije pokrovnosti vseh lišajskih tipov za vse drevesne vrste skupaj

Preglednica 1: Razredi lišajske obrasti glede na pokrovnost skorjastih, listastih in grmičastih lišajev

Razred	Opis razreda
0	ni lišajev
1	samo skorjasti <= 10 %
2	samo skorjasti > 10 %
3	samo listasti
4	skorjasti <= 10 % in listasti <= 10 %
5	skorjasti <= 10 % in listasti > 10 %
6	skorjasti > 10 % in listasti <= 10 %
7	skorjasti > 10 % in listasti > 10 %
8	vse tri vrste

Razmerje je prikazano s kartami pokrovnosti za vse tri tipe lišajev na vseh drevesnih vrstah skupaj (slika 2).

Iz izsledkov je razvidno, da je stanje epifitske lišajske vegetacije ob popisu stanja gozdov v letu 2007 še vedno razmeroma slabo, kljub izvedenim desulfurizacijam izpušnih plinov na večjih termoenergetskih objektih v Sloveniji, množični uvedbi daljinskega ogrevanja, bolj čistim tehnologijam in zaprtju številnih umazanih industrijskih objektov. Na pokrovnost posameznih rastnih tipov lišajev vplivajo poleg onesnaženega zraka predvsem lastnosti drevesnih vrst, na katerih smo lišaje opazovali (lastnosti drevesne skorje, tip krošnje, razširjenost drevesne vrste glede na naravne danosti in gospodarjenje z gozdovi in z vsem tem povezan tipičen razvoj epifitske lišajske vegetacije na posameznih skupinah drevesnih vrst). Grmičastih lišajev, ki so indikatorji čistega zraka, skoraj ni, z izjemo skromne obrasti na hrastih in smreki. Razlog je delno gotovo v onesnaženju, delno pa tudi v mestu opazovanja. Večina grmičastih vrst je bolj svetloboljubnih, zato jih na deblih v strnjениh sestojih bukve in drugih vrst ni in je njihovo pojavljanje v tem popisu omejeno na posamezne ploskve s hrasti na zahodu Slovenije in nekatere bolj presvetljene naravne smrekove sestoje v Alpah.

Listastih lišajev je največ v gorskih smrekovih gozdovih v Julijskih Alpah, Karavankah in Pohorju, največ na skupinah dreves smreke in nekoliko manj na bukvi in jelki. Izstopa njihova manjša pokrovnost v najbolj zahod-

nih območjih Julijcev, na dinarski gorski pregradi, v osrednji in vzhodni Sloveniji. To je stanje, ki ga opazimo že vsa leta popisa lišajev v okviru popisa stanja gozdov in ga lahko razložimo z lokalnim onesnaženem (osrednja in vzhodna Slovenija) in daljinskim vnosom (dinarska pregrada, zahodni Julijci), pri tem zelo izstopa stanje na jelki, ki ima v dinarskih gozdovih veliko slabšo pokrovnost listastih lišajev kot na Pohorju.

Skorjasti lišaji so najboljše razviti na bukvi, kar je gotovo povezano s tipom skorje. Bukev in navadni beli gaber lubja ne razvijeta, ampak se skorja razteza z večanjem debeline premera. To omogoča dokaj boljše ohranjanje in rast skorjastih steljk, od katerih

mnoge vrste uspevajo v odmrlem peridermu. Skorja ne poka in odpada, kar se prej ko slej zgodi na vseh drugih drevesnih vrstah, Tudi jelka tvori lubje pozneje kot smreka, zato je obrast skorjastih lišajev na njej boljša kot na smreki. Največja pokrovnost vseh tipov lišajev, predvsem pa skorjastih je na bukvi v dinarskih gozdovih in Julijcih in slabša v Karavankah, Julijskih Alpah, na Pohorju in osrednji Sloveniji. Poleg lokalnega onesnaženja zraka, ki je verjetno glavni vzrok za to stanje, je razlog tudi zasmrečenje teh gozdov, kjer je bukve marsikje še malo ali pa je še premalada, da bi se skorjasti lišaji optimalno razvili. Vpliv daljinskega vnosa je tu manjši, čeprav je slabše stanje na delu dinarske pregrade, med Trnovskim gozdom in Snežnikom verjetno pogojeno tudi s tem, razmeroma slabo pokrovnost skorjastih lišajev na hrastih in drugih skupinah v zahodnem delu Slovenije pa bi lahko pripisali temu vplivu. Iz bujnosti obrasti različnih rastnih tipov epifitskih lišajev in razporeditve popisnih ploskev Sloveniji je mogoče sklepati, da epifitski lišaji kljub drugim vplivom dobro kažejo splošno stanje kakovosti zunanjega zraka v Sloveniji, kar potrjujejo njihovo bioindikativno vrednost.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se vsem kolegom iz ZGS in GIS, ki so v letu 2007 sodelovali pri popisu stanja lišajev na ploskvah MGGE.

DOBRO JE VEDETI...

Razlaga nekaterih pojmov v Zakonu o gozdovih (ZG) – 3. člen

Sonaravno gospodarjenje je način ravnanja z gozdnimi ekosistemi, ki temelji na negi gozda in zagotavlja njihovo ohranitev, povečevanje pestrosti avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst ter vzpostavljanje biotskega ravnovesja.

Izbira dreves za možni posek je gojitveno - negovalno opravilo, s katerim se v skladu s stanjem gozdnega ekosistema, cilji in z intenzivnostjo gospodarjenja ter s potrebami lastnika gozda določijo posamezna drevesa ali skupine dreves za posek.

Gospodarjenje z gozdovi obsega opravljanje varstvenih in gojitvenih ter vseh drugih del, ki so potrebna za zagotavljanje ekoloških in socialnih funkcij gozdov, gradnjo in vzdrževanje gozdne infrastrukture, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi.

Raba gozdov je skupni izraz za izkoriščanje funkcij gozdov, ki je po tem zakonu dovoljeno tudi nelastnikom gozdov (nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdovih, nabiranje zelnatih rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdu ipd.).

Premena gozda je gojitveno delo, s katerim se spremeni mešanost ali zamenja drevesne vrste v gozdu, kjer rodovitnost rastišča zaradi preteklega čezmernega izkoriščanja gozdnih lesnih sortimentov in drugih gozdnih dobrin pretežno ni izkoriščena.

Gozdna infrastruktura so gozdne prometnice (gozdne ceste, vlake in stalne žičnice) in drugi objekti v gozdovih, namenjeni predvsem gospodarjenju z gozdovi.

Območja, pomembna za ohranitev prosto živečih živali, so pasišča, grmišča, mirne cone in druga območja, pomembna za razmnoževanje in vzrejo mladičev, v gozdu in ob gozdnem robu.

Krčitev gozda je odstranitev vsega gozdnega drevja oziroma drugega gozdnega rastja zaradi spremembe namembnosti zemljišča.

Posek na golo je odstranitev vsega gozdnega drevja v nepomlajenem sestoju, kjer ni predvidena sprememba namembnosti zemljišča in gre za površino, pri kateri je povprečna razdalja med nasprotnimi robovi preostalega sestoja večja od ene višine odraslega drevja na tem rastišču.

Opustošen gozd je gozd, v katerem sta zaradi nepravilnih posegov pri gospodarjenju onemogočeni njegovo trajno in optimalno delovanje ter uresničevanje njegovih funkcij.

Gozdarska inšpekcija – skrbnik zakonitosti v slovenskih gozdovih

Mag. Bojan Vomer
vodja gozdarske inšpekcije
Inšpektorat RS za kmetijstvo,
gozdarstvo in hrano
(bojan.vomer@gov.si)

1. Organiziranost in kadri

Gozdarska inšpekcija deluje v Inšpektoratu Republike Slovenije za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano, ki je organ v sestavi Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Njena naloga je nadzorovanje uresničevanja predpisov s področja gozdarstva in tistih predpisov z drugih področij, v katerih je določeno, da njihovo izvajanje nadzira tudi gozdarska inšpekcija. Zakon o gozdovih temelji na skupnem usmerjanju razvoja gozdov ne glede na lastništvo. Tako tudi gozdarska inšpekcija nadzoruje dogajanja v vseh gozdovih. Pri tem si prizadeva, da bi v gozdnem prostoru uveljavila enoten in učinkovit nadzor. Zaradi lastniške strukture, pri kateri prevladujejo zasebni lastniki gozdov, je tudi glavnina ukrepov gozdarske inšpekcije izrečena zaradi kršitev v gozdovih zasebnih lastnikov. V Sloveniji neposredni inšpekcijski nadzor s

Foto: Peter Cesar

področja gozdarstva opravlja 17 gozdarskih inšpektorjev, ki imajo sedeže v osmih enotah inšpektorata. Njihovo delo strokovno spremlja in usklajuje direktor inšpekcije. Vsak gozdarski inšpektor izvaja nadzor na določenem gozdnogospodarskem območju. V dveh večjih, ljubljanskem in mariborskem, nadzor opravljajo trije oziroma dva inšpektorja. Centralno organizirana in vodena inšpekcija je neodvisna od lokalnih oblasti, zagotavlja enoten pristop nadzora na celotnem ozemlju Slovenije, hkrati pa omogoča začasno premeščanje inšpektorjev glede na potrebe. Sedem gozdarskih inšpektorjev je pooblaščenih tudi za opravljanje nalog lovske inšpekcije.

2. Pravna podlaga

Gozdarski inšpektorji nadzorujejo izvrševanje naslednjih materialnih predpisov, ki določajo način ravnanja z gozdovi kot naravnim bogastvom in ravnanje z gozdnim prostorom:

- Zakon o gozdovih;
- Zakon o gozdnem reprodukcijskem materialu;
- Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin;
- Zakon o kmetijskih zemljiščih;
- Zakon o ohranjanju narave;
- Zakon o planinskih poteh;
- Zakon o varstvu okolja;
- Zakon o divjadi in lovstvu;
- Zakon o rudarstvu;
- Uredba o varstvu samoniklih gliv;
- Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju;
- Uredba o varstvu pred požarom v naravnem okolju.

Poleg prekrškov, ki so določeni v materialnih predpisih, v gozdu ugotavljamo tudi kazniva dejanja uničevanja gozdov, ki so določena v 340. členu Kazenskega zakonika Republike Slovenije. Ta člen Kazenskega zakonika določa zaporno kazen do 1 leta zavora za tistega, ki zavestno in v večjem obsegu uničuje gozd.

Postopki, po katerih delujejo inšpekcijske službe, so določeni v procesnih predpisih:

- Zakon o inšpekcijskem nadzoru;
- Zakon o splošnem upravnem postopku;
- Zakon o prekrških.

3. Naloge gozdarske inšpekcije

Naloge gozdarske inšpekcije so:

- pregledovati dela v gozdovih ter dokumentacijo za ta dela in vsa mesta, kjer se v gozdovih sekajo oziroma spravljajo, zlagajo in prevažajo gozdni lesni sortimenti iz gozda do potrošnika;
- pregledovati in spremljati uresničevanje

gozdnogospodarskih načrtov in gozdnogojitvenih načrtov;

- ustaviti vsa dela, ki niso v skladu z določbami zakona o gozdovih in na njegovi podlagi izdanih predpisov;
- določiti rok za obeljenje panjev in neobeljenih gozdnih lesnih sortimentov iglavcev in bresta, za katere je obeljenje predpisano, oziroma odrediti obeljenje na stroške lastnika sortimentov oziroma panjev oziroma skladišča;
- v nujnih primerih, ko bi nastala škoda, odrediti ukrepe, da se škoda prepreči;
- pregledovati in spremljati uresničevanje ukrepov za varstvo gozdov;
- preveriti, ali izvajalci izpolnjujejo pogoje za opravljanje del v gozdovih;
- nadzirati porabo proračunskih sredstev, ki so namenjena financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove in gozdarstvo, gradnje in vzdrževanja gozdnih prometnic.

Gozdarska inšpekcija svoje naloge uresničuje s preventivnimi ukrepi in ukrepi v inšpekcijskem postopku, v katerem z odločbami odreja ukrepe za vzpostavitev zakonitega stanja in po letu 2005 tudi v prekrškovnem postopku. V hitrem prekrškovnem postopku izreka opozorila in sankcije na prvi stopnji.

4. Najpogostejše kršitve

Najpogostejše ugotovljene kršitve so:

- posek drevja brez odločne o odobritvi poseka drevja ali v nasprotju z njo je še vedno najpogostejša kršitev Zakona o gozdovih, letno je takih približno 650 zadev;
- zmanjšanje ravnosti in rodovitnosti rastišč ter zmanjševanje funkcij gozdov je druga najpogostejša kršitev z nekaj manj kot 200 zadevami na leto. V to kategorijo spadajo vse nenamenske uporabe gozdov in gozdnih zemljišč, kot so odlaganje odpadkov, zemljine ali gradbenih odpadkov v gozd;
- posegi v gozd in gozdni prostor z namenom spremembe namembnosti gozda, najpogosteje za gradnjo objektov, takih zadev je približno 100 na leto. Tovrstnih posegov v gozd in gozdni prostor je čedalje več;
- povečuje se tudi število zadev v zvezi z gradnjo in vzdrževanjem gozdnih prometnic. Teh primerov je nekaj več kot 50 vsako leto. Čeprav je bilo v zadnjem obdobju zaradi pomanjkanja denarja zgrajenih malo gozdnih prometnic, se število nenačrtovanih gradenj gozdnih prometnic in gradenj dovoznih poti in cest pod krinko gozdnih prometnic nekoliko povečuje;
- tudi ukrepanj v primeru varstvenih sečenj je približno 50 vsako leto. Zavezanci najpogosteje ne opravijo z odločbo ZGS naloženih del ali pa jih opravijo prepozno.

Gre za pomembno področje, ki zahteva hitro odzivanje. Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo postala bolj odprta za namnožitve tudi drugih, nam doslej neznanih karantenskih škodljivih organizmov, ki bodo lahko povzročili veliko škodo v gozdovih, če se ne bomo strokovno primerno, zlasti pa hitro odzvali na nevarnost;

- v manjšem obsegu se pojavljajo še ukrepi v zvezi s pašo v gozdovih, ograjevanjem gozda v nasprotju s predpisi, kurjenjem v gozdovih in pridobivanjem, prevozom in prodajo okrasnih drevesc.

Nadzoru voženj z vozili v naravnem okolju in nadzoru nabiranja gob v gozdovih namenjamo vsako leto več pozornosti. Ugotavljamo, da se število kršitev voženj z različnimi vozili (s štirikolesniki, motornimi kolesi, terenskimi avtomobili, motornimi sanmi idr.) po brezpotjih vsako leto povečuje. Zaradi težavnosti nadzora in ker gozdarska inšpekcija nima pristojnosti ustavljanja vozil v gozdovih, te nadzore izvajamo skupaj s policijo v času pričakovanih kršitev, kar je po navadi ob popoldnevih in ob koncih tedna. Takih skupnih nadzorov s policijo ali akcij, kot jih imenujemo, je letno približno 40 oziroma 200 ur nadzora.

5. Sklep

Obseg dela je vsako leto večji, zahtevnost dela se povečuje, preveč je tudi administrativnega dela in premalo časa zato posledično ostane terenskemu delu. Število gozdarskih inšpektorjev se kljub povečanemu obsegu dela in prevzemu prekrškovnih postopkov ni povečalo in je ostalo enako kot leta 1995. Kljub temu smo lahko s svojim delom in stanjem v slovenskih gozdovih zadovoljni. Ob tem smo tudi inšpektorji, tako kot kritična javnost včasih nezadovoljni, ko nam zaradi predpisov ne uspe ustaviti ponavljajočih se kršitev.

IZBOR OBRAVNAVANIH POBUD

Odstrel rjavega medveda in drugih velikih zveri

Na Varuha človekovih pravic RS (Varuh) sta se letos po tem, ko je bil v okolici Velikih Lašč odstreljen medved, ki je pogrizel gobarja, obrnili Občina Velike Lašče (občina) in Zveza ekoloških gibanj Slovenije (zveza), pričakovanja obeh pa so bila povsem nasprotna.

Občina je Varuha seznanila s problematiko zagotavljanja varnosti občanov zaradi napadov medvedov, saj se, kot so navedli, rjavi medved na območju občine čedalje pogosteje pojavlja v okolici stanovanjskih objektov, povzroča gospodarsko škodo in ogroža prebivalce. Posebej so poudarili dogodek v aprilu, ko je medved napadel občana in ga poškodoval. Po tem, ko je bil dovoljen odstrel medveda, pa se je na občino vsul plaz kritik. Občina je želela, da bi se v zvezi s to problematiko oglasil tudi Varuh, in pričakovala, da bo pojasnil, da predlog občine za odstrel medveda pomeni le uresničevanje človekove pravice do osebne varnosti.

Zveza pa je na Varuha naslovila javni protest proti odločitvi Ministrstva za okolje in prostor za interventni odstrel medveda. Protest so obrazložili z navedbo, da so velike zveri, med katere spadata tudi medved in volk, pomemben dejavnik biotske raznovrstnosti - same po sebi in zaradi vloge, ki jo imajo v vrhu prehranjevalne piramide, ter da medvedu, volku in risu ter drugim prostoživečim rastlinskim in živalskim vrstam na ozemlju Evrope in Slovenije iz ekoloških in etičnih razlogov pripada pravica do življenja, tako kot ljudem.

Tako občina, kot tudi zveza sta se hkrati obrnili tudi na za to področje pristojne organe.

Varuh je obema stranema pojasnil svoje stališče glede te problematike, ki je predstavljeno v nadaljevanju.

Rjavi medved je po bioloških značilnostih zahtevna živalska vrsta, saj potrebuje velik, dobro ohranjen prostor, v katerem je človek čim manj navzoč. Dandanes je takšnega prostora vse manj, zaradi česar medved postaja čedalje bolj ogrožen. Hkrati pa je to živalska vrsta, katere plen so lahko domače živali in je lahko nevarna tudi človeku, zaradi česar je njeno varstvo težavna naloga. Zaradi tega namenjajo ohranjanju rjavega medveda veliko pozornosti tudi predpisi Evropske unije in številne konvencije Združenih narodov. Slovenija je v zvezi s tem ratificirala nekatere konvencije, med drugim o biološki raznovrstnosti in s tem sprejela dodatno odgovornost za ohranjanje biotske raznovrstnosti, v to pa spada tudi ohranjanje rjavega medveda.

Na drugi strani pa je v skladu s 34. členom Ustave RS vsakomur zajamčena pravica do osebne varnosti, zato mora država sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi bo zagotovila njeno uživanje. Ustava opredeljuje tudi varstvo zasebne lastnine (33. člen) in prepoved mučenja živali, ki jo je mogoče šteti za vsebino pravice do zdravega življenjskega okolja (72. člen). V 73. členu pa zapoveduje državi in organom samoupravne lokalne skupnosti tudi skrb za varstvo naravne in kulturne dediščine. Vsakdo mora v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike. Veljavna zakonodaja torej poskuša najti ravnovesje med interesi varstva naravne dediščine (in potrebami prostoživečih živalskih

vrst) in upravičenim pričakovanjem ljudi, da ne bodo ogroženi zaradi morebitne napadalnosti živali ali zaradi škode, ki bi jo utegnile povzročati.

V Sloveniji to področje ureja Zakon o ohranjanju narave. Ta določa splošni varstveni režim ohranjanja biotske raznovrstnosti, v katerega spadajo ukrepi za zaščito in varstvo prostoživečih živalskih vrst. Upravljanje divjadi, ki vključuje tudi vprašanje odvzema posameznih primerkov iz naravnega okolja, pa splošno ureja Zakon o divjadi in lovstvu. Na podlagi priloge 1, ki je sestavni del Uredbe o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah spada rjavi medved med zavarovane vrste živali. To seveda ne pomeni, da je prepovedan vsakršen poseg v populacijo medvedov, saj bi to lahko bilo v nasprotju s smislom in namenom trajnostnega gospodarjenja z divjadjo. Pogoje za lov medvedov določa Pravilnik o odvzemu osebkov vrste rjavega medveda (*Ursus arctos*) iz narave. V okviru Zavoda za gozdove Slovenije deluje tudi intervencijska skupina za hitro ukrepanje v primeru ogrožanja ljudi in premoženja po velikih zvereh. Naša država ima izdelano tudi Strategijo upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji. Njen namen je določiti cilje, usmeritve in ukrepe varstva vrste in njenega življenjskega prostora ter ukrepe, ki omogočajo sožitje človeka z medvedom.

Varuh si s svojim delovanjem prizadeva, da bi človek odgovorno sobival z okoljem in naravo ter da bi se okrepila zavest in ravnanje, s čimer bo potrdil, da ni nad naravo, ampak je njen del. Varuh meni, da veljavna ureditev na področju upravljanja medvedov omogoča takšno upravljanje, ki zagotavlja ohranitev živalske vrste in hkrati varno življenje za prebivalce. V konkretnem primeru pa so postopki pred pristojnimi organi še v teku in šele po zaključku le-teh se bo izkazalo, ali so vsi vpleteni organi ravnali v skladu z veljavno ureditvijo in ali so bile navedbe občine ali zveze utemeljene. **(7.0-18/2011)**

Varstvo gozdov z vidika zakona o ohranjanju narave

Tatjana Bernik, univ. dipl. biol.
Inšpektorat RS za okolje in prostor

Varstvo narave je dejavnost, v okviru katere se izvajajo družbene aktivnosti in prizadevanja za ohranitev predmetov varstva narave oziroma narave kot celote. V najširšem pomenu tako lahko razumemo vsako prizadevanje, na podlagi katerega narava ohranja svoje temeljne značilnosti.

To so lahko prizadevanja za preprečevanje onesnaževanja in obremenjevanja okolja, uničevanja lepih, zanimivih ali drugih znamenitih delov narave, rastlinskih in živalskih vrst in njihovih življenjskih prostorov. V ta prizadevanja spada tudi varstvo gozdov z namenom preprečevanja njihove čezmerne in neracionalne rabe. Varstvo narave je dejavnost, ki se glede na to, da je človek del narave in da skoraj z vsemi svojimi ravnanji nanjo močno vpliva, dotika skoraj vseh delov družbe. Je izjemno kompleksna, naravoslovno-sociološka dejavnost in si v svojem poslanstvu prizadeva za ohranitev rastlin, živali, ekosistemov in naravnih vrednot, ne glede na to, da so taka prizadevanja pogosto družbeno nerazumljena in včasih celo neželena. To se najbolj izrazito kaže v primerih posegov v naravo, pri katerih so vidni kratkoročni interesi kapitala v nasprotju do neprofitnih dolgoročnih interesov varstva narave.

Celovit krovni sistem varstva okolja in narave je bil v Sloveniji vzpostavljen že s sprejetjem Zakona o varstvu okolja v letu 1993. Z njim so bila postavljena izhodišča in načela, ki posledično posegajo na urejanje vprašanj okolja, in sicer na podlagi dejstva, da je tudi človek sestavni del narave. Celovitost tega sistema se kaže v tem, da zakon poleg varstva človekovega okolja pred raznovrstnimi onesnaženji ureja tudi trajnostno rabo in varstvo naravnih dobrin, kamor spadajo tudi naravne vrednote in biološka raznovrstnost. Gozd je z vidika varstva narave večnamenski ekosistem, v katerem se najpogostejši interes lastnika po tržno zanimivem lesu in stranskih gozdnih proizvodih srečuje z naravovarstvenim interesom zagotavljanja ustreznega življenjskega prostora biološki raznovrstnosti danega prostora. Gozd je tudi življenjski prostor množice redkih in ogroženih oblik življenja.

S sprejetjem Zakona o ohranjanju narave (ZON) v letu 1999 je v Sloveniji prvič vzpostavljen celovit sistem ohranjanja narave, ki med drugim dokaj natančno opredeljuje tudi inšpekcijski nadzor. Pristojnost tega nadzora

je dana različnim nadzornim organom glede na njihovo delovno področje:

- inšpektorjem za ohranjanje narave,
- lovskim inšpektorjem v primeru nadzora nad živalskimi vrstami,
- inšpektorjem z drugih delovnih področij, v primerih, ko ZON posega na ta področja, in
- carinskim organom pri uvozu, izvozu in tranzitu rastlin in živali.

Lea Korica, Kevin Urankar, Nina Odlazek,
OŠ Ivana Skvarče, Zagorje ob Savi
Mentorica: Mojca Urbanija

ZON predvideva tudi izvajanje neposrednega nadzora v naravi, ki ga poleg inšpektorjev opravljajo naravovarstveni nadzorniki. Skladno z zakonom neposredni nadzor na zavarovanih območjih zagotavljajo upravljavci teh območij, zunaj zavarovanih območij pa ministrstvo za okolje in prostor.

Koncept dela Inšpekcije za okolje in naravo, ki deluje v okviru Inšpektorata RS za okolje in prostor (IRSOP), je prvotno temeljil predvsem na odzivanju na prijave. Zaradi čedalje večje potrebe po organiziranem in načrtovanem delu na področju ohranjanja narave smo v Inšpekciji za okolje in naravo v zadnjih letih svoje delo prilagodili tem potrebam in poskušamo tudi pri nadzoru varstva narave uvesti sistematično načrtovano delo. V ta namen vsako leto izvedemo vsaj eno organizirano akcijo nadzora na področju varstva narave. Akcija nadzora pomeni, da na območju celotne države v krajšem časovnem razdobju sočasno poteka inšpekcijski nadzor vnaprej določenega delovnega področja dela, na primer nadzor vožnje v naravnem okolju, nadzor varovanih območij idr. Takšno obliko dela smo začeli v letu 2006 in se je izkazala za učinkovito, saj v kratkem časovnem obdobju pridobimo povratne informacije o izvršljivosti in stopnji izvajanja predpisa, vzpostavi pa se tudi sistematičen in poenoten inšpekcijski nadzor na področju dela.

V enajstletnem obdobju izvajanja nalog inšpekcijskega nadzora na področju varstva narave smo se srečali s številnimi prednostmi in slabostmi ZON. Kot prednost je vsekakor treba omeniti uveljavitev enotnega sistema varstva narave, kot njegove pomanjkljivosti pa premajhno povezanost ZON z drugimi področji in neuspešno vzpostavitev naravovarstvenega nadzora neposredno na terenu. Izkušnje in izvajanje inšpekcijskega nadzora nad določbami ZON so še pokazali, da bi bilo treba inšpekcijo dodatno kadrovsko okrepiti, če želimo doseči učinkovito izvajanje predpisov in posledično uveljaviti učinkovito varstvo narave.

Z vidika varstva gozdov želim opozoriti na ugotovitve Inšpekcije za okolje in naravo v zvezi z izvajanjem inšpekcijskega nadzora na nekaterih področjih.

Vožnja v naravnem okolju

Učinkovit nadzor nad vožnjo v naravi je mogoče izvajati le ob prisotnosti policije. Ta ima vsa potrebna pooblastila za izvajanje nadzora (pristojnost nadzora po Uredbi o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju, po Zakonu o varnosti na smučiščih in Zakonu o varnosti cestnega prometa, pravica do ugotavljanja istovetnosti) in opremo, ki je nujna za učinkovit nadzor (neposreden dostop do baze o osebnih podatkih posameznikov in do podatkov o vozilu, s katerim je bil storjen prekršek, z motornimi sanmi, s sredstvi za ustavljanje vozil, pogodbami za prevoz zaseženih vozil in njihovo začasno hrambo). Izkazalo se je, da je veljavna višina globe za izvajanje nedovoljene vožnje v naravi povsem neučinkovit ukrep. Edini učinkovit ukrep, ki bo lastnike vozil ozavestil, je zaseg vozila.

Za izvajanje učinkovitega inšpekcijskega nadzora vožnje v naravnem okolju je treba

izvesti spremembe v zakonodaji, in sicer:

- določiti območja, kjer je vožnja dovoljena,
- zvišati globo in določiti še druge sankcije,
- urediti status (registracijo) motornih sani, štirikolesnikov in drugi vozil,
- na novo določiti pristojnosti nadzora.

Nadzor varovanih območij

V petletnem obdobju izvajanja akcij nadzora nad varovanimi območji ugotavljamo, da so mehanizmi upravljanja bolj ali manj vzpostavljeni. Upravljalci so določeni v zavarovanih območjih in v glavnem zagotavljajo neposreden naravovarstven nadzor, na območjih Natura 2000 pa upravljalci ne bodo določeni, saj za to ni pravne podlage. Posledično neposredni naravovarstveni nadzor na teh območjih ni vzpostavljen v zadovoljivi meri. Upravljalni načrti za nekatera zavarovana območja še niso izdelani, za območja Natura 2000 pa je vlada sprejela Program upravljanja območij Natura 2000.

Najpogostejši dejavniki, ki ogrožajo habitatne tipe in kvalifikacijske vrste, so nedovoljeni posegi v prostor, neustrezno in čezmerno gnojenje kmetijskih površin, zaraščanje travniških habitatnih tipov zaradi opuščanja paše in košnje, v gozdnih habitatnih tipih pa graditev gozdnih prometnic in način gospodarjenja z gozdom. Najpogostejše zaznane kršitve so posegi na območjih z naravovarstvenim statusom brez pridobljenega naravovarstvenega soglasja oziroma njihova izvedba v nasprotju z izdanim soglasjem.

V primerjavi z letom 2006, ko je bilo v ugodnem stanju kar 83 odstotkov pregledanih območij, in z letoma 2007 in 2009, ko je bilo v ugodnem stanju skoraj 70 odstotkov pregledanih območij, je stanje v letu 2010 precej slabše, le 46 odstotkov. To je lahko posledica naključnega izbora območij, bolj verjetno pa gre za upadanje kakovosti stanja v varovanih območjih in bi bila vzpostavitev neposrednega naravovarstvenega nadzora nujna.

Z vprašanjem učinkovitega izvajanja se srečujejo tudi druge države članice Evropske skupnosti. Prav z namenom učinkovitega in enotnega izvajanja naravovarstvenih predpisov je bila na mednarodni ravni ustanovljena mreža GreenForce Network. To je neformalno združenje, ki povezuje države članice Evropske unije in se ukvarja s primeri na področju uveljavljanja naravovarstvenega nadzora. Cilj te mreže je vzpostaviti minimalna merila za inšpekcijski nadzor v državah članicah, kar med drugim pomeni tudi obveznost organiziranja in izvajanja načrtovanega inšpekcijskega nadzora na področju varstva narave. Potrebo po taki obliki povezovanja in načinu dela je prepoznala tudi Evropska komisija, ki delo GreenForce Networka ne le moralno, ampak tudi finančno podpira. Več informacij o delu združenja si lahko ogledate na spletnih straneh http://ec.europa.eu/environment/greenforce/index_en.htm.

IZBOR OBRAVNAVANIH POBUD

Steza za motokros pomeni večji poseg v okolje

Pobudnik je v imenu krajanov Lemberga zaprosil Varuha človekovih pravic (Varuh) za pomoč, ker imajo težave zaradi obratovanja steze za motokros v njihovem naselju. Gre za neznosen hrup in prašenje.

Za pojasnila smo se obrnili na Inšpektorat RS za okolje in prostor (IRSOP) in izvedeli, da je Inšpekcija za okolje in naravo vodila postopek že v letu 2003. Ta je bil uveden zaradi nedovoljene vožnje v naravi, ugotovljeno pa je bilo, da so bile na parcelah, po katerih poteka proga za motokros, dvakrat do trikrat v letu organizirane tekme na državni in mednarodni ravni. Zavezanec (društvo) je imel potrjeno Upravne enote Šmarje pri Jelšah iz leta 1996, iz katerega je bilo razvidno, da so kmetijske parcele, po katerih poteka proga, na podlagi dolgoročnega načrta občine Šmarje pri Jelšah za obdobje 1986 – 2000 opredeljene kot površine za šport in rekreacijo motokros. Ker pa ni imel drugih dovoljenj v zvezi z uporabo proge za motokros, je bila vožnja po progi opredeljena za vožnjo v naravnem okolju in kot taka prepovedana z inšpekcijsko odločbo. Potem pa je zavezanec od Geodetske uprave Republike Slovenije (Gurs) oziroma njene Območne uprave Celje, Izpostave Šmarje pri Jelšah, pridobil odločbo, v kateri se je status zemljišča spremenil iz travnika v igrišče. Pri tej spremembi je bila sočasno spremenjena namembnost parcel. Ker po teh spremembah ni šlo več za naravno okolje, ampak igrišče, je postala odločba inšpektorata, s katero je bila odrejena prepoved vožnje v naravnem okolju, brez pravne podlage.

V letu 2005 pa je Inšpekcija za okolje in naravo vodila postopek zaradi čezmernega hrupa v naravnem in življenjskem okolju zaradi uporabe steze za motokros. Inšpekcijski zavezanec ji je predložil poročilo o meritvah hrupa v naravnem in življenjskem okolju zaradi uporabe steze za motokros. Iz poročila je bilo razvidno, da so izmerjene vrednosti v mejah predpisanih vrednosti na prvem merilnem mestu prekoračene, na drugem pa pod mejnimi vrednostmi. Zavezanec je pri inšpekcijskem pregledu še izjavil, da si za vsako organizacijo in izvedbo tekme pridobi dovoljenje upravne enote za začasno čezmerno obremenitev okolja s hrupom. Inšpekcijski postopek je bil zato ustavljen, inšpekcija ni prejela nobene prijave več.

Gradbena inšpekcija pa je na podlagi prijav krajevne skupnosti Lemberg opravila inšpekcijski pregled objektov za motokros v Lembergu, saj so prijavitelji v prijavi navedli, da se na območju vadišča za motokros izvajajo gradbena dela. Ugotovljeno je bilo, da so po Odloku o prostorskih sestavinah dolgoročnega načrta občine Šmarje pri Jelšah (Ur. l. RS, št. 88/04 in 118/04) navedene površine opredeljene kot površine, namenjene športni dejavnosti, kar je razvidno tudi iz kartografskega dela dolgoročnega načrta. Na podlagi digitalnega ortofoto posnetka je bilo razvidno, da so na zemljišču v uporabi steze za motokros in da so te v okviru posestnih meja, določenih z načrtom. Po pregledu na kraju samem je bilo še ugotovljeno, da je vadišče za motokros v uporabi. Vadišče je na naravnem terenu, to je zelenih površinah, ki so na mestih prog brez vegetacije, za vadbo so delno poravnana zemljišča. Posegov, ki so po Zakonu o graditvi objektov (ZGO-1) gradnja, na površinah, namenjenih vadišču, ni bilo. Ob robu vadišča pa je postavljen servisni objekt, za katerega je izdano uporabno dovoljenje. Na podlagi tega je bilo ugotovljeno, da inšpekcijsko ukrepanje ni potrebno, saj ne gre za kršitev predpisov, ki jih nadzira IRSOP.

Iz vsega navedenega Varuh ugotavlja, da je steza za motokros takšen poseg v prostor oziroma takšen objekt, za katerega po veljavni zakonodaji (ZGO-1) ni treba pridobiti posebnega dovoljenja. Ker po Varuhovem mnenju steza za motokros (vadišče) pomeni večji poseg v okolje – naravo in s tem nima posledic samo za okolje, ampak tudi za ljudi, ki živijo v bližini, bi moralo Ministrstvo za okolje in prostor spremeniti zakonodajo tako, da bi bilo treba za objekt pridobiti ustrezno dovoljenje. To mnenje in predlog bo Varuh posredoval ministrstvu. **(5.7-23/2011)**

Gozdovi za ljudi

Mag. Robert Režonja

vodja Sektorja za gozdarstvo

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

(gp.mkgp@gov.si)

**MEDNARODNO LETO
GOZDOV • 2011**

Leto 2011 je Generalna skupščina Združenih narodov razglasila za mednarodno leto gozdov. Cilji, ki jih želimo doseči na svetovni ravni, so predvsem ustavitve krčenja gozdov, oblikovanje varovanih območij,

trajnostno gospodarjenje z gozdovi in povečanje javnega zanimanja za gozd.

V mednarodnem letu gozdov 2011, ki poteka pod geslom Gozdovi za ljudi, naj bi tako na svetovni kot na nacionalni ravni potekale različne aktivnosti, ki bodo krepile zavedanje o pomenu gozdov, ki opravljajo številne ekološke, socialne in proizvodne funkcije.

V Sloveniji smo nekatere cilje že dosegli. Z gozdovi gospodarimo trajnostno, sonaravno in večnamensko. Kljub temu so pred nami še številni izzivi, ki jih želimo ob mednarodnem letu gozdov še posebej izpostaviti. Slovenija je ena izmed najbolj gozdnatih držav v Evropski uniji, saj 60 odstotkov njenega ozemlja prekriva gozd. Včasih je ravno tako velik delež gozdov razlog, zaradi katerega pre malo cenimo gozd in vse koristi, ki nam jih daje. Na podlagi Zakona o gozdovih imamo tudi nelastniki prost dostop v gozd, kar pomeni, da se v gozdu lahko prosto sprehajamo, nabiramo plodove, gobe, zelne rastline ipd. Takšno zakonsko ureditev štejemo kot kulturno civilizacijsko pridobitev. Na žalost pa se ob tem premalo zavedamo, da gozd, v katerega vstopamo, ni naša last in da je treba z lastnino (gozdom) spoštljivo ravnati.

V zadnjih letih lahko vsi opazimo, da se pritisk na gozd povečuje. Še posebej ob koncih tedna so obremenjeni primestni gozdovi. Vendar je bolj kot to skrb vzbujajoče dejstvo, da ljudje za svojo zabavo in razvedrilo izvajajo v gozdovih številne aktivnosti, ki so za gozd neprimerne oziroma škodljive, saj motijo delovanje gozda kot ekosistema (vožnja z različnimi motorji po gozdu, štirikolesniki, motornimi sanmi, zasekovanje, lupljenje, zarezovanje in zažiganje drevja in grmovja, ogrožanje bivaljšč živali ipd). Na nekulturno in nesprejemljivo ravnanje ljudi pa opominjajo tudi številna divja odlagališča odpadkov v gozdovih. Gozdarska inšpekcija kljub napo-

rom čedalje večjega števila kršitev ne zmore obravnavati in ustrezno sankcionirati. Da bi lahko v prihodnje učinkoviteje preprečevali tovrstne negativne aktivnosti oziroma sankcionirali kršitelje, je bil konec leta 2007 dopolnjen Zakon o gozdovih, na podlagi katerega bo lahko minister, pristojen za gozdarstvo, za izvajanje neposrednega nadzora v gozdovih pooblastil delavce javne gozdarske službe Zavoda za gozdove Slovenije. Predvidoma naj bi ravno v mednarodnem letu gozdov delavci javne gozdarske službe začeli izvajati neposredni nadzor v gozdovih.

Po drugi strani pa tudi gospodarskih možnosti gozdov ne znamo oziroma ne zmoremo izkoristiti. V Sloveniji bi lahko na podlagi gozdnogospodarskih načrtov letno posekali 5,3 milijona kubičnih metrov gozdov, posekamo pa le približno 3,5 milijona kubičnih metrov. Razlogi za to so številni, najpomembnejši pa so razdrobljena gozdna posest (v povprečju meri le 2,6 hektara in še ta je razdrobljena na več manjših parcel), slaba tehnološka opremljenost lastnikov zasebnih gozdov, ponekod gozdovi še niso optimalno dostopni po gozdnih prometnicah, slaba usposobljenost lastnikov zasebnih gozdov za izvajanje del v gozdovih ipd. Še bolj pa skrb vzbuja to, da postaja tudi lesnopredelovalna industrija v Sloveniji čedalje bolj nekonkurenčna, kar

posledično pomeni zapiranje številnih lesnopredelovalnih podjetij.

Zato je eden izmed pomembnih ciljev v Sloveniji tudi povečanje rabe lesa. Večja raba lesa ne pomeni samo številnih novih delovnih mest, socialne varnosti, razvoja podeželja, prihodka v proračun ipd., temveč je pomembna tudi z okoljskega vidika. Les je tako človeku kot okolju prijazen material. Izdelke iz lesa pa se lahko ob izteku njegove uporabe nameni tudi za energetske rabe. Za doseganje teh ciljev sta ministra, pristojna za gospodarstvo oziroma za kmetijstvo, ustanovila delovno skupino Gozd-les, ki jo sestavljajo predstavniki številnih vladnih in nevladnih institucij ter organizacij. Delovna skupina naj bi še v tem letu pripravila akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesnega sektorja.

V zadnjih letih so bila v Sloveniji tudi številna neurja, ki jih pripisujejo podnebnim spremembam. Tudi v tem pogledu so pričakovanja od gozdov za blažitev podnebnih sprememb velika. Po drugi strani pa se v gozdovih zaradi teh sprememb pojavljajo nove bolezni in škodljivci, kar je velik izziv za gozdarsko stroko. Zagotovo bo v prihodnje zaradi človekovega onesnaževanja čedalje manj čiste pitne vode, zato bo gozd tudi v tem pogledu izjemno pomemben.

Da bi gozdovi tudi v prihodnje trajno opravljali vse svoje ekološke, socialne in proizvodne funkcije, je treba z njimi skrbno ravnati. Za takšno ravnanje pa smo odgovorni vsi, lastniki gozdov, država in družba.

Maja Hodak, OŠ Ivana Kavčiča, Izlake
Mentorica: Ljudmila Artnak

Les – največja dobrina gozda

Prof. dr. Franc Pohleven

vodja Slovenske gozdno-lesne tehnološke platforme (SGLTP)

Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani
(franc.pohleven@bf.uni-lj.si)

Slovenijo pokrivajo obsežni gozdovi in les je edina surovina, ki jo imamo v izobilju. Gozd in les sta skozi stoletja omogočala naš gospodarski in družbeni razvoj. V obdobju, ko se srečujemo s podnebnimi spremembami, je njegov pomen večji kot kadar koli v zgodovini človeštva. Les je dar narave in je naravno obnovljiv ter ustreza načelom sonaravnosti. Nastaja s fotosintezo z delovanjem sonca in vezave CO₂. Če ga predelamo v izdelke, se v njih CO₂ ohranja še desetletja. Zaradi tega gradnja objektov in uporaba izdelkov iz lesa, namesto iz drugih materialov, največ pripomoreta k blaženju podnebnih sprememb.

Les je najbolj plemenit material, saj je iz njega mogoče narediti skoraj vse; od objektov, visoko tehnološko razvitih in oblikovanih izdelkov, do celuloze in papirja. Je pa tudi surovina za številne kemične snovi, ki jih pridobivamo iz fosilnih materialov, kot so goriva, topila, barve, lepila, izolacijski in polimerni materiali ter drugi tehnološko visoko razviti proizvodi, kot na primer karbonska vlakna, elektronska vezja, zdravila itd. S predelavo in uporabo lesa za izdelke se nam ne bi bilo potrebno odpovedati pridobitvam sodobne civilizacije, saj les omogoča človeštvu ohranjati standard z najmanj porabljenih energije in najmanjšim vplivom na okolje ter ne ogroža zdravja ljudi. Še več, z uporabo lesa bi se kakovost življenja precej izboljšala. Zato imajo z lesom bogate države izrazito prednost, saj jim proizvodnja in raba izdelkov ter gradnja objektov iz lesa najmanj onesnažujejo okolje. Bivalno okolje iz lesa zagotavlja tudi večjo kakovost bivanja. Žal se tega v Sloveniji vse premalo zavedamo in zadnji desetletji lesu nista bili naklonjeni. Mlajše generacije in družba nasploh bolj cenijo druge energetske potratne materiale (jeklo, beton, plastiko), lesu pa namenijo le kurilno vrednost. Slovenija ne bi smela načrtovati gospodarstva po načelu, kako proizvesti več energije, ampak kako z manj energije ustvariti več izdelkov, pri tem sta les in predelava lesa v izdelke edinstvena. Lesno bogastvo naših gozdov je neizmerna priložnost za preusmeritev naše industrije v energetske varčne in okolju prijazne. S predelavo in uporabo lesa bi lahko uspešno izšli iz gospodarske in okoljske krize.

Ker je les najbolj dragocena dobrina gozda, moramo pazljivo skrbeti za gozdove, jih proučevati, negovati in zagotavljati, da bodo čim bolj vitalni ter da bo prirastek lesa v

njih čim večji in kakovostnejši. Z umnim gospodarjenjem z gozdovi in uporabo lesa za izdelke je mogoče dolgoročno doseči izjemno ugodne učinke na energetske in zaposlitveno ravnovesje države. Gospodarski gozd je najbolj učinkovit ponor CO₂, zato bi morali posek izkoristiti do obsega, kot ga dopuščata trajnostni razvoj in sonaravno gospodarjenje z gozdovi. Pravočasno moramo posekati dozorela drevesa, ne pa, da v gozdu ostajajo ostarela, ki imajo velik del lesa že poškodovanega. Iz lesa takšnih dreves ne moremo več narediti kakovostnega izdelka. Če bomo preveč zaščitili gozd, bomo povzročili njegov propad. Zakaj? S proizvodnjo izdelkov iz energetske potratnih materialov (železo, jeklo, cement, aluminij, plastika), namesto iz lesa, močno onesnažujemo okolje (organska onesnažila, težke kovine, kisel dež, CO₂ idr.), zaradi česar je gozd bolj ogrožen kot zaradi skrbno načrtovane sečnje. Zato izdelki in objekti iz lesa, namesto iz drugih energetske potratnih materialov, pomenijo zaščito gozdov in so tudi edini način za zmanjšanje izpustov CO₂. Tako predelava lesa in uporaba lesnih

izdelkov omogočata prehod v nizkoogljično družbo. Lesna industrija ima velike zaposlitvene možnosti, obenem pa sovпада s turistično usmerjenostjo Slovenije. Predelava lesa omogoča mnogo bolj humana in zdrava delovna mesta kot pa zdajšnje rudarjenje in predelava rudnin v energetske potratne materiale (problemi onesnaženja na Jesenicah, Cementarna Zagorje, Kidričevo).

Povečana predelava lesa bi omogočila razvoj podeželja. Na gozdnatih področjih bi morali ustanoviti centre predelave lesa (CPL), kjer bi bile povezane pridelava, predelava, uporaba in energetska izraba ostankov proizvodnje in odsluženih izdelkov iz lesa. Tako bi predelava lesa potekala tam, kjer ta dobrina nastaja, s čimer bi dosegli enakomernjšo poseljenost (demografski vidik), saj bi po obrobni območjih Slovenije zaposlili tamkajšnje prebivalstvo. Ostanke predelave lesa bi smiselno uporabili za proizvodnjo energije, s katero bi se samostojno oskrbovali CPL in okoliški zaselki. Lesna industrija bi na podeželju precej prispevala k razvoju pokrajin in decentralizaciji slovenskega gospodarstva. S tem bi zmanjšali tudi dnevne migracije v industrijske centre in uporabo prevoznih sredstev, obremenitev cest in porabo goriv, kar bi še dodatno prispevalo k zmanjšanju izpustov CO₂. S predelavo lesa ne onesnažujemo zraka, tekočih voda in podtalnice. Predelava lesa tudi sovпада s turistično usmerjenostjo Slovenije. Les in lesni izdelki so pomembni za celotno človeštvo, zato predlagam, da se 13. maj razglasi za Mednarodni dan lesa.

DOBRO JE VEDETI...

Razlaga nekaterih pojmov v Zakonu o gozdovih (ZG) – 3. člen

Priprava vlak za spravilo lesa ni poseg v gozd po tem zakonu, če je tako opredeljeno v gozdnogojitvenem načrtu.

Razvrednoten gozd je gozd, v katerem se zaradi negativnih zunanjih vplivov zmanjša njegova ravnost oziroma rodovitnost gozdnega zemljišča ali drugače poslabšajo možnosti uresničevanja funkcij gozda.

Poškodovan gozd je gozd, v katerem je zaradi negativnih vplivov onemogočen naraven razvoj ekosistema oziroma onemogočeno zagotavljanje funkcij gozda. Poškodovan gozd je gozd za sanacijo in je ogroženo okolje po predpisih o varstvu okolja.

Varstvena dela so dela, ki se opravljajo zato, da se preprečijo ali omejijo motnje pri delovanju gozda, in sicer:

- z gozdnogojitvenim načrtom določena varstvena dela;
- preventivna varstvena dela: preprečevalni in preprečevalno-zatiralni ukrepi (polaganje kontrolnih dreves, postavljanje lovnih nastav za podlub-

nike in podobno) ter protipožarni ukrepi (izdelava in vzdrževanje protipožarnih presek, zidov, stez, protipožarnih tabel, tabel za označevanje protipožarnih objektov, opazovalna služba, zagotovitev mest za oskrbo helikopterjev z vodo in podobno);

- sanitarne sečnje: sečnje okuženega, z insekti napadenega, močno poškodovanega ali podrtega drevja.

Okrasna drevesa so posekana gozdna drevesa, namenjena za okras ali praznovanje.

Krčitev gozda za kmetijske namene je poseg v gozd z namenom spremeniti rabo gozdnega zemljišča v rabo za kmetijske namene.

Zemljišča v zaraščanju so zemljišča, ki se kot taka vodijo v uradni evidenci dejanske rabe zemljišč v skladu z zakonom, ki ureja kmetijstvo.

Plantaža gozdnega drevja je nasad gozdnega drevja, ki je namenjen izključno pridelavi lesa, okrasnih dreves ali plodov oziroma drugih delov drevja in pri katerem so razdalje med drevjem že ob zasaditvi tolikšne kot ob predvidenem končnem razvojnem stanju sestoja.

Prost dostop pomeni prosto hojo oseb po gozdu.

Pomen lova in lovstva za trajnostni gozdni prostor

Mag. Dolores Čarga

članica Komisije za kulturo in stike z javnostmi
Lovska zveza Slovenije
(dolorescarga@gmail.com)

Lovstvo razumemo kot dejavnost trajnostnega upravljanja divjadi, ki poleg pravice do izkoriščanja naravnega bogastva obsega tudi obveznosti izvajanja javne službe in javnih pooblastil, ki se izvajajo zaradi ohranitve in varstva divjadi ter njihovega življenjskega okolja. Vsi načrtovani ukrepi v populacijah divjadi in posebni ukrepi v njihovem življenjskem okolju se na terenu opravljajo v loviščih, ki so v upravljanju lovskih družin, in v 12 loviščih s posebnim namenom (NGP, 2007).

Lov torej ni več samo dejavnost zaradi preživetja, temveč dejavnost varstva narave, ki v Sloveniji v tem smislu nastopa tudi kot legitimni cilj za celostno upravljanje divjadi. Torej lovci s svojim delom med drugim sledimo Zakonu o divjadi in lovstvu, ki določa, da je namen upravljanja divjadi in njenega življenjskega prostora poseganje v populacije in vzdrževanje številčnosti divjadi posameznih vrst v ravnovesju med seboj in v okolju z danimi življenjskimi možnostmi za njeno preživljanje, ohranjanje vrstne in genske pestrosti divjadi ter ohranjanje naravnega načina življenja divjadi. Lovska

zveza Slovenije (LZS) je leta 1998 sprejela tudi resolucijo LZS, v kateri se je zavzela, da bodo slovenski lovci uresničevali načelo trajnostne rabe narave, pri čemer bo to načelo vgrajeno v vse stopnje izobraževanja (Kolar, 1999). Takšno trajnostno in sonaravno gospodarjenje z divjadjo je tudi pogoj za obstanek lovstva v Sloveniji.

V stabilnih gozdnih ekosistemih z ohranjenimi medvrstnimi odnosi med rastlinami, rastlinojedi in mesojedi se divjad v gozdu pojavlja kot sestavni del gozdnega ekosistema. Z gospodarjenjem v gozdovih se posega predvsem med rastline, vendar se ti posegi posledično kažejo tudi pri živalstvu. Posegi v gozd imajo lahko različne pozitivne ali negativne posledice na divjad in druge prostoživeče živali. V preteklosti so pri nas gozd sekali v goloseke, ki so jih sprva prerasle rastline z veliko plodov (jagode, maline, robide, bezeg idr.). Zato opustitev golosekov morda lahko povezujemo tudi z upadanjem številčnosti gozdnih kur pri nas (Marolt, 2009).

Človek je zelo spremenil naravni življenjski prostor divjadi. Nekatere listnate vrste, ki so za divjad pomembne, so ponekod povsem izginile. Divjad je prikrajšana za najboljše pašne površine tudi zaradi pridelave intenzivnih kmetijskih kultur, zato se mora hraniti z gozdnim rastlinstvom. Stopnja izkoriščenosti rastlinstva za prehrano rastlinojedov je pomemben kazalnik odnosov med rastlinstvom in rastlinojedi, ki pove, ali so populacije divjadi usklajene z življenjskimi možnostmi okolja, v katerem živijo. Če sta divjad in

Foto: Liana Kalčina

rastlinska združba v usklajenem odnosu, vpliv rastlinojede divjadi omogoča normalni razvoj gozda. V nasprotnem primeru se posledice osiromašenega življenjskega okolja kažejo tudi na divjadi (zmanjšana telesna teža, slabša kondicija in zdravstveno stanje, nižja stopnja razmnoževanja). Zato je treba neprestano spremljati usklajenost med rastlinojedo divjadjo in njenim okoljem, da je mogoče ustrezno upravljati gozdne ekosisteme (Marolt, 2009). Lovci igrajo pri tem ključno vlogo z zagotavljanjem potrebnih podatkov.

V biološkem smislu na divjad delujemo z uravnavanjem stanja populacij glede na gostoto ter spolno in starostno sestavo populacije. Poleg teh ukrepov je zelo pomembno tudi zagotavljanje dovolj bogate naravne pašne. Ukrepi, ki jih v naravnem okolju divjadi za ohranjanje habitatov opravlja 22 tisoč lovcev, so vzdrževanje pašnikov in travnikov, grmišč, remiz za malo divjad ter mokrišč in kaluž, ohranjanje in pospeševanje plodonosnega

drevja, zimsko, preprečevalno in privabljalo kmljenje, obdelava krmnih in pridelovalnih njiv, sečnja v zimskem času, oskrba solnic, zaščita s premazi, tulci in količki, postavljanje zaščitnih ograj okoli mladja, vzdrževanje grmišč in obrežij, puščanje dodatne lesne biomase v gozdu, vzdrževanje vodnih virov in kalov, sajenje plodonosnega drevja, postavitve in vzdrževanje gnezdnic, osnovanje in čiščenje zaraščenih površin ter druga dela. Na ugodno stanje življenjskega okolja divjadi lahko močno vplivajo tudi lastniki zemljišč. Delež opravljenih ukrepov v gozdnem prostoru in kmetijski krajini, ki jih opravijo lovske organizacije, pomeni le delček v mozaiku celostnega obsega del. Ne glede na manjši obseg je pomen del, ki jih opravijo lovske organizacije, po učinkovitosti in ustreznosti znaten, saj se večinoma izvajajo tisti ukrepi, ki so v nekem okolju nujni za posamezne vrste divjadi (ZGS, 2011; Marolt, 2009).

Vloga lovstva v prihodnosti je predvsem v izpolnjevanju javnih nalog na področju varstva prostoživečih živali in njihovih habitatov, izobraževanju lovcev, mladine in druge javnosti ter z vključevanjem v raziskovalne programe. Ekonomski učinki upravljanja divjadi morajo biti podrejeni naravovarstvenim ciljem. Glavna naloga lovcev ostaja strokovno izvajanje lova, načrtovanje odstrela in del v lovišču, ki so namenjena izboljšanju habitatov, zmanjšanju škod ter ohranjanju divjadi in njenega življenjskega prostora, v ravnovesju in po načelih trajnostne rabe naravnih virov (Marolt, 2009). Lovstvo je namreč dejavnost, ki je velikokrat predmet nasprotujočih si interesov, zato je tudi pod budnim očesom javnosti. Če želimo, da lahko vse zainteresirane skupine med seboj delujejo, je najpomembnejša strokovnost, še posebej na področju načrtovanja in trajnostnega upravljanja divjadi. Pri vsem tem pa je potrebno veliko razumevanja in strpnosti med vsemi zainteresiranimi skupinami ter uporabniki prostora. Zavedati pa se je treba, da imata pred vsemi interesi prednost narava in njena ohranjenost.

VIRI:

- Kolar, B., 1999. Ekologija živali in varstvo okolja divjadi. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije.
- Marolt, M., 2009. Okoljski vidiki lova in lovstva v Sloveniji. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Nacionalni gozdni program (NGP) – osnutek, 2007. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Zakon o divjadi in lovstvu, Uradni list Republike Slovenije, št. 16.
- Zavod za gozdove Slovenije: <http://www.zgs.gov.si/>, 4. 5. 2011.

Nagradna križanka Varuha ob mednarodnem letu gozdov

VARUH-BILTEN O GOZDOVIH	ZGORNJI, VEJNATI DEL DREVESA	RUSKI VIOLINIST (DAVID)	PAPIRNATO POKRIVALO	UD EVANGELIČAN. VERE, PROTESTANT	PREBIVALEC VIRA	SVETLANA MAKAROVIČ	AM. FILM. IGRALEC IN PLESALEC (GENE)	13. ALI 15. DAN V RIM. KOLEDARJU	PRETEPAČ	NEKD. AM. METALEK DISKA (AL)	GERARD DEPARDIEU	GOZD. VIR ŽIVLJENJA	DEBELEJŠA DESKA	DESNI PRITOK RENA V NEMČIJI	IZRAELSKI PEVEC OFARIM	MAJHNA ŽELEZNA PEČ	ODTOČNA CEV	ZAVEDANJE SVOJEGA OBSTAJANJA	IZUMRLA PTICA Z OTOKA MAURITIUSA
GOZDNATO HRIBOVJE NA KOČEVSKEM								2				GOZD. OHRANJEN V NARAV. STANJU						9	
ZVER NAŠIH GOZDOV	14											GOZD. ŠKODLJIVEC, ZALUBNIK PALIČICA							
AMERIŠKA FILMSKA NAGRADA						SHAKESPEAROV KRALJ ERBLJ					LESENA STANOVANJSKA OPREMA								
KRAJ NA KRASU							ČESEN TOMO				PRITOK RENA AM. PEVKA (YOKO)				TOČKA (V ŠPORTU) TEODORA		8		
NINO ROBIČ			IGRALEC COOPER RUMENE GOBE	11			PRISTAVEK K IMENU UMRLIH JAP. GES.	GR. BOG VETROV MESTO V SLAVONIJI	10				ZIMSKO PREVOZNO SREDSTVO, SANI	BESEDILO TLESKOT					
AVTOR ROMANA BOBRI (JANEZ)						HRVAŠKI DIRIGENT MIRSKI	TELEČNJAK POLJSKI KONJENIK											TANTAL	
GR. MIT. JUNAK, RANLJIV V PETO					SIFILIS VEČJE DIVJE PTICE					NAOČNIKI STROKOVNJAK ZA KEMIJO			13			VISOKA VZPETINA	PIJAČA STARIH SLOVANOV	ČRNO-MODRI GOZDNI PLODOVI	PREDSTAVNIK, POSREDNIK
ISTA ŠTEVILKA POMENI ISTO ČRKO	PRIPRAVA PRI MOTORJIH Z NOTR. IZG.	PRIPRAVA ZA OMETANJE ČEBEL TRAPA						5			NAŠA PESNICA (MAJDA)				RASTLINA Z BETOM PISATELJ FLEMING				
PUŠTENJE, POVZROČANJE ŠKODE											STROKOV. ZA AKSIJOLOGIJ DAN OTOK								
IZDELOVALEC PEČI	1					VSEBINA MISLI AKON-TACIJA					ALPINIST (FRANC) NAROD V KAMBODŽI							RENIJ JEZERO NA KITAJSKEM	
NAJBOLJ NEVARN JE OZONSKA ...						JAPONSKA NABIRALKA MORSKIH BISEROV	DOUGLAS OLESENELO DREVESNO STEBLO					17	DEL KU-HINJSKE POSODE, PISKER	PROSTOR ZA CEPLJENJE DRV					15
NAZIV					MESTO V BABILONIJI REKA V ČRNI GORI			7		BIV. NEM. KANCLER PRITLIKAVI BOR				VIRUSNA INFEKCIJ. BOLEZEN, OSEPNICE	ODLIČEN ŠPORTNIK, ŠAMPION	ŽOGA IZ IGRE, OUT PRIPRAVN. DOBA			
NEZNANEC			ČLOVEK NA DELU V TUJINI DOBA, ERA							ZDA (IZVIRNO)	INDIJAN. OBUVALO ZABAVNA ODDAJA				3				VRSTA HRASTA
LATINSKO-AMERIŠKI TEKMOVALNI PLES					NAOSTRENOST ALUMINIJ													IVO DANEU RAJKO LOŽAR	
SOL OCETNE KISLINE		6					GRAFIČNA TEHNIKA NA LESENI PLOŠČI				16				NEMŠKI FIZIK (GEORG VON)				
LOVČEVO ČAKALIŠČE NA DIVJAD							KRAJ PRI RIBNICI								NAPR. ZA PRESTREZ. VODE NA STREHI			12	

Pravila Nagradne križanke

- V nagradnem žrebanju lahko sodelujejo fizične osebe, ki bodo najpozneje do 1. 12. 2011 na naslov Varuh poslale pravilno rešitev, izpolnjeno geslo križanke.
- Izpolnjen kupon z geslom, nalepljen na dopisnici ali v ovojnici, pošljite na naslov: Varuh človekovih pravic RS, Dunajska cesta 56, 1109 Ljubljana. Pripisite svoje podatke: ime in priimek ter naslov, kam vam pošljemo nagrado, če boste izžrebani.
- Pri žrebanju bomo upoštevali vse pravilno izpolnjene kupone, ki bodo prispele do dneva žrebanja. Žrebanja bodo potekala vsak prvi ponedeljek v mesecu do konca leta 2011, mednarodnega leta gozdov. Prvo žrebanje bo v juliju 2011, v vsakem žrebanju pa bo izžrebanih pet nagrajencev.
- Vsak udeleženec je lahko izžreban le enkrat. Izžrebanci bodo prejeli praktično nagrado, ki jim bo po pošti poslana v tednu dni po žrebanju.
- Osebnosti udeležencev žrebanja se uporabljajo skladno z Zakonom o varstvu osebnih podatkov. Nagrajenci dovolijo objavo osebnih podatkov (ime in priimek, kraj) na spletnih straneh Varuha.

Vpiši dobljeno geslo

 varuh

1	2	3	4	5	6	3	7	8
9	7	2	3	4	10	11	3	12
5	4	13	14	10	15	14	16	17
10	11	3	8	17	8	13	14	3

Ime: _____

Priimek: _____

Naslov: _____

Kdaj po pomoč k Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije?

Kaj je Varuh?

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (krajše: Varuh) je samostojen in od drugih državnih institucij neodvisen organ. Bedi nad tem, ali državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil (v nadaljevanju: organi) v Republiki Sloveniji pri svojem delu spoštujejo človekove pravice in temeljne svoboščine posameznikov in skupin.

Varuh lahko preiskuje primere nezakonitega ali nepravilnega dela organov in se pri svojem delu ravna po določilih ustave, pravnega reda Republike Slovenije ter mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Pri svojem posredovanju se lahko sklicuje tudi na načela pravičnosti in dobrega upravljanja. Preden se obrnete na Varuha, skušajte sami rešiti svojo težavo pred pristojnimi organi. Če vam to ne uspe ali se pristojni organi ne odzivajo ali pa preprosto ne veste na koga se lahko še obrnete, je Varuh lahko pravi naslov. Od 22. februarja 2007 je varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek - Travnik, dr. med. Njen mandat traja šest let.

Kako do Varuha?

Na Varuha se lahko obrnete s pobudo za začetek postopka, če menite, da vam je bila kršena katera izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin ali so organi javne uprave, ki sodijo pod Varuhov nadzor, storili kakšno drugo nepravilnost.

Za začetek postopka pri Varuhu morate posredovati pisno pobudo. To lahko napišete sami, če pa želite, vam pri oblikovanju pobude lahko pomagamo na našem sedežu. Če boste pobudo posredovali po elektronski pošti, bo Varuh pred začetkom postopka zahteval vaš podpis pobude.

Dodatne informacije o tem, kako vložiti pobudo, lahko dobite po brezplačni telefonski številki 080 15 30 ali se dogovorite za osebni pogovor s svetovalcem ali svetovalko. Za vložitev pisne pobude ne potrebujete odvetnikove pomoči. Pos-topek je brezplačen in neformalen. Napišite, kaj se vam je zgodilo, kateri organ naj bi vam kršil pravice in kaj ste že storili za rešitev svoje težave. V pobudi ne smejo manjkati vaši osebni podatki in podpis, saj Varuh anonimnih pobud praviloma ne obravnava. V pomoč vam je lahko opomnik za vložitev pobude, ki je priložen tej zloženki, dostopen pa je tudi na spletni strani www.varuh-rs.si.

Osebni pogovor s svetovalci Varuha lahko opravite vsak delovni dan na sedežu v Ljubljani. Če ne morete priti v Ljubljano, se lahko prijavite na pogovor, ko varuhinja s sodelavci posluje v različnih krajih po Sloveniji. Datumi in kraji poslovanja so objavljeni v lokalnih medijih in na spletni strani Varuha. Varuh posluje v slovenskem jeziku, pobudo pa lahko vložite tudi v svojem maternem jeziku, če slovenščine ne obvladate. Osnovne informacije o Varuhovem delu, temeljne akte in druge informacije lahko dobite, če pokličete na brezplačno telefonsko številko 080 15 30 ali obiščete spletno stran Varuha www.varuh-rs.si.

Kaj lahko Varuh stori?

Varuh ima možnost samostojne in neodvisne preiskave vsakega primera pri organih, ki sodijo v njegovo pristojnost. V ta namen ima možnost pridobiti vse informacije, opraviti vpogled v spise ali izvesti napovedane ali nenapovedane preglede pri organih. Če na tej podlagi ugotovi nepravilnosti, lahko organom predlaga, naj ugotovljeno kršitev ali nepravilnost odpravijo, včasih priporoča tudi, kako naj jo odpravijo, ali celo predlaga

povrnitev škode.

Varuh lahko na Ustavno sodišče RS, pod pogoji, ki jih določa Zakon o ustavnem sodišču, vloži zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisov. To stori, če presodi, da predpis ali splošni akt, izdan za izvrševanje javnih pooblastil, nedopustno posega v človekove pravice in temeljne svoboščine. V posamični zadevi, ki jo obravnava, lahko vloži tudi ustavno pritožbo. Varuh lahko vladi ali državnemu zboru da pobude za spremembo zakonov in drugih predpisov. Vsem organom, ki sodijo v njegovo pristojnost, lahko predlaga, naj izboljšajo svoje poslovanje in odnose s strankami.

Na sistemske pomanjkljivosti v predpisih in v delu državnih organov opozarja v svojih letnih poročilih, na katera se odzivata vlada in državni zbor s svojimi priporočili in sklepi. Varuh lahko vsakemu organu, torej tudi sodiščem, posreduje svoje mnenje z vidika varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin v zadevi, ki jo obravnava, ne glede na vrsto ali stopnjo postopka, ki poteka pred temi organi.

Česa Varuh ne more storiti?

Varuh ne more odpraviti kršitve oziroma nepravilnosti namesto pristojnega državnega organa, organa lokalne samouprave ali nosilca javnih pooblastil. Ne more spreminjati odločb navedenih organov niti namesto njih odločati. Varuh praviloma ne obravnava zadev, če je od kršitve minilo več kot eno leto in če niso bile pred vložitvijo pobude izkoriščene možnosti pritožb oziroma pravnih sredstev. Prav tako praviloma ne obravnava zadev, ki potekajo pred sodišči, izjema so primeri neupravičenega zavlačevanja postopka ali očitne zlorabe oblasti. Varuh nima pristojnosti do zasebnikov in gospodarskih družb zasebnega sektorja.

VARUH, Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic
Republike Slovenije
številka 15, junij 2011

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije
Pri pripravi biltena so sodelovali: dr. Zdenka Čebašek - Travnik;
mag. Kornelija Marzel, Martina Ocepek, Jožica Matjašič,
mag. Bojana Kvas in Nataša Kuzmič.
Urednica: Liana Kalčina

Fotografija varuhinje na naslovnici: Nataša Kuzmič

Lektorica: Nataša Purkat
Korektor: Jože Marovt
Oblikovanje: Cobit d.o.o.
Tisk: Tiskarna Schwarz d.o.o.
Naklada: 10.000 izvodov

ISSN 1581-8039

**Bilten je objavljen na spletnih straneh Varuha
človekovih pravic Republike Slovenije:** www.varuh-rs.si

informacije

Varuh človekovih pravic RS
Dunajska cesta 56, 1109 Ljubljana
E-naslov: info@varuh-rs.si
www.varuh-rs.si

Telefon: + 386 1475 00 50
Brezplačni telefon: 080 15 30
Faks: + 386 1475 00 40